

Alvydas SURBLYS

*Kauno kino teatrai
1918–1940 m.:
lokalizacija ir raida*

Kauno kino teatrai 1918–1940 m. buvo miesto veidą formuojanti kultūros erdvės dalis, apie kurią įprasta kalbėti su nostalgija ir prisimenant vieną kitą kino teatrą, be kurių buvo neįsivaizduojamas laikinosios sostinės gyvenimas. Poreikis iš kultūrinės erdvės fragmentų sudėlioti vientisą vaizdą apie kino teatrus Kaune, jų išlikusius ar neišlikusius pastatus, specifinius jų veikimo bruožus ir paskatino domėtis šia tematika. Kino teatrų raida Kaune gali būti analizuojama įvairiais aspektais: architektūriniu, ideologiniu (cenzūra, tam tikrų vertybių formavimas), meno (repertuaro politika, kinas kaip reiškiny), kultūrinės erdvės lokalizacijos ar kino teatrų kaip verslo objekto.

Straipsnio autorius imasi pradinio kino teatrų Kaune tyrinėjimo uždavinio – pagrįsti jų lokalizaciją tiek istoriniu (miesto kultūrinės erdvės 1918–1940 m.), tiek šių laikų kultūros paveldo požiūriu ir apžvelgti kino teatrų kaip verslo objektų raidą. Nuo kitų kino teatrų raidos aspektų visiškai neatsiribojama, bet jų išsamus tyrinėjimas būtų jau kitų mokslinių darbų objektas. Straipsnyje remtasi Lietuvos centrinio valstybės archyvo, Statybos ir sauskelių fondo (f. 1622) bei Kauno apskrities archyvo dokumentais apie kino teatrų projektavimą, statybą ir veikimą (apžiūros aktai, statistinės ataskaitos, valdžios įstaigų susirašinėjimas kino teatrų klausimais, mokesčių bylos). Be to, panaudota kino filmų nuomos kontorų archyvinė medžiaga (kaip šalutinis tyrinėjimo objektas) iš Kauno apskrities archyvo. 1918–1940 m. periodikoje paskelbta informacija papildė archyvinius dokumentus, detalizuodama kino teatrų veikimą, jų techninį lygį, žiūrovų situaciją, repertuaro politiką. Netiesiogiai, analizuojant jų turinį, panaudotos kino teatrų reklamos periodiniuose leidiniuose ir knygose (jos nagrinėtos ne tiek meno, kiek kino teatrų verslo aspektu).

Kino teatrai Kaune neatsirado analizuojamo laikotarpio pradžioje. Pirmieji kino teatrai Kaune įsteigti dar 1907 m. Tai buvo *Bovi*, įsikūręs I. Frumkino namo pirmame aukšte (dabar Laisvės al. 103, Kauno apygardos teismo rūmai), *Oaza* (dabar Laisvės al. 42) ir *Klio*, įsikūręs Paplauskų namo antrame aukšte (dabar maždaug toje vietoje rekonstruotas pastatas Laisvės al. 65, tarpukaryje ten veikė kino teatrai *Olimp*, *Rekord*, *Rambynas*, *A. T.*). Č. Vištako teiginiu apie *Bovi* įsteigimą dar 1905 m.¹ vargu ar galima tikėti (informacija niekuo nepagrįsta, o kitoje literatūroje pateikti 1907 m.). Nepriklausomoje Lietuvoje šis kino teatras jau neveikė. *Klio* buvo pervadintas *Olimp*, taip pat veikė kino teatras *Oaza* ir 1909 m. įsteigtas kino teatras *Triumpf*. 1908 m. Šančiuose įsikūrusių *Iliuziono* ir *Lyros* nereikėtų laikyti kino teatrų *Iliuzija* ir *Lyra* pirmtakais, nes pastarieji kaip nauji buvo įsteigti 1923 m. Nepriklausomoje Lietuvoje neveikė ir 1908 m. Laisvės al. atidarytas *Mester* kino teatras. Pirmųjų kino teatrų Kaune veikimą trumpai apžvelgia Vytautas Mikalauskas leidinyje *Kinas Lietuvoje*², pateikdamas šiek tiek žinių ir apie kino teatrų veiklą 1918–1940 m. bei tarpukario kino teatrų statistines apžvalgas, tiesa, su pasitaikiusiais netikslumais. Apie kai kuriuos tarpukariu Kaune veikusius kino teatrus (Liaudies namų, *Palas* (paminėjimai), *Odeon*, *Dailę*, *Triumpf*), analizuodama tolesnę gubernijos laikotarpio pastatų raidą, rašė Nijolė Lukšionytė-Tolvaišienė knygoje *Gubernijos laikotarpis Kauno architektūroje*³ ir kiek išsamiau apie kino teatrą *Triumpf* straipsnyje *Kauno dienoje*⁴. Populiarių straipsnių – apžvalgų apie kino teatrų Kaune veikimą – leidiniuose *Verslo labirintas*, *Laikinoji sostinė*, *Technikos žodis* pateikė autoriai Dainius Genys, Iveta Skliutaitė, Česlovas Vištakas⁵, taip pat pagal šio straipsnio autoriaus medžiagą straipsnį *Kauno dienoje* paskelbusi žurnalistė Virginija Skučaitė⁶. Už pagalbą ieškant archyvinių dokumentų nuoširdžiai dėkoju Kauno apskrities archyvui ir asmeniškai Dokumentų naudojimo skyriaus vyriausiajai specialistei, archyvarei Nijolei Ambraškienei ir Lietuvos centriniam valstybės archyvui.

Kaip jau buvo minėta, tarpukario Kaunas paveldėjo kelis kino teatrus, veikusius iki Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo. Trys iš jų, *Oaza*, *Olimp*

¹ Č. Vištakas, Iš Kauno kino teatrų praeities, *Technikos žodis*, 2003, Nr. 1, p. 18.

² V. Mikalauskas, *Kinas Lietuvoje*, Kaunas, 1999, p. 37, 165, 167, 325.

³ N. Lukšionytė-Tolvaišienė, *Gubernijos laikų Kauno architektūra*, Kaunas, 2001, p. 74, 98, 107, 123, 134–136.

⁴ N. Lukšionytė-Tolvaišienė, Prarastas miestas. Kur buvo „Triumfo“ kino teatras, *Kauno diena*, 1999, gegužės 29, Nr. 123, p. 23.

⁵ D. Genys, Kaip kūrėsi pirmieji Kauno kino teatrai, *Verslo labirintas*, 2005, Nr. 9–10, p. 81–82; I. Skliutaitė, Prancūzų išradimas Kauną pasiekė po dešimties metų, *Laikinoji sostinė*, 2003, rugsėjo 13, Nr. 214, p. 9; Č. Vištakas, Iš Kauno kino teatrų praeities, *Technikos žodis*, 2003, Nr. 1, p. 18–20.

⁶ V. Skučaitė, Tarpukario Kauno vartai į didžiojo kino pasaulį / Virginija Skučaitė, *Kauno diena*, 2010, sausio 27, Nr. 21: priedas „Santaka“, p. 6–7.

ir *Triumpf*, faktiškai nebuvo nutraukę savo veiklos ir rodė filmus jau 1918 m. 1922 m. Kaune buvo 5 kino teatrai: *Oaza*, *Olimp*, *Palas*, *Triumpf* ir tais pačiais 1922 m. užsidaręs *Spindulys* Šančiuose. Senieji, arba 1919–1924 m. įsteigti, kino teatrai veikė ne specialiai kino teatrams statytuose, bet tik jiems pritaikytuose pastatuose. Juos galima vadinti salėmis kino filmams rodyti, tačiau jie neatitiko elementarių kino teatrams keliamų reikalavimų. Jie nebuvo gerai vėdinami, neatitiko sanitarinių-higieninių, priešgaisrinės saugos reikalavimų, kartais ir sąmoningai jų nesilaikė, įleisdami daugiau lankytojų, negu salėje buvo vietų⁷. Priešgaisrinės saugos reikalavimų neatitiko jau vien jų įrengimas individualių namų antruose aukštuose su nepatogiais įėjimais ir išėjimais. Kai kurie jų buvo uždaryti, vykdant nutarimą dėl kino teatrų pastatų antruose aukštuose uždarymo. 1931 m. *Kino naujienose* nurodoma, jog Kaune veikė 15 kino teatrų⁸. Toks skaičius įmanomas kino teatrais laikant sales, kuriose kartais buvo rodomi filmai. *Lietuvos statistikos metraštyje* nurodoma, jog Kaune 1932–1933 m. buvo 13 kino teatrų, 1934 m. sumažėjo iki 10, 1935 m. – 12, 1936 m. – 14, 1937 m. – 17, 1938 m. – 16, 1939 m. – 15⁹. Vytautas Mikalauskas leidinyje *Kinas Lietuvoje*¹⁰ nurodo, jog 1939 m. Kaune veikė 17 kino teatrų, bet žymi jau nebeveikusius *Olimp*, *Rekord*, prie jau veikiančių priskiria tik 1940 m. balandžio mėn. atsidariusį Antano ir Petro Steikūnų *Romuvos* kino teatrą ir 1939 m. gruodžio 31 d. pradėjusį dirbti *Aušros* kino teatrą, taigi toks liudijimas nėra visai tikslus. Be to, įvairiose statistinėse apskaitose dar įtraukiami arba neįtraukiami įvairių draugijų, organizacijų, mokyklų, sezoninio veikimo (Vytauto parko, vasaros teatro), kilnojantieji Kaune registruoti kino teatrai, kurie neatitinka kino teatrų kriterijų, bet prie jų gali būti priskiriami.

Pirmaisiais nepriklausomos Lietuvos metais kino teatrai buvo susitelkę Laisvės al., dar du, trys veikė Kauno priemiestyje, Šančiuose. Ketvirtame dešimtmetyje kino teatrai vienas po kito ėmė kurtis Žaliakalnyje (iki tol buvo tik 1928 m. įsikūręs *Palladium*, 1929 m. pavadintas *Banga*, ketvirtame dešimtmetyje pastatyti *Hollywood* (1932), *Daina* (1936), *Aušra* (1940), *Pasaka* (1940)). Atidarytas kinas ir Vilijampolėje (nuo 1926 m. veikė *Union*, nuo 1935 m. ir *Lituanica*). Šioki tokį kino teatrą bei kelias sales, kuriose buvo rodomi filmai, turėjo ir 1931 m. prie Kauno prijungta A. Panemunė (Leibos Neimarko *Aušra*, 5 pėstininkų pulko kino filmų demonstravimo salę ir kt.). Aleksotas, 1931 m. jį prijungus prie Kauno, tarpukariu kino teatro neturėjo, nes *Aldona* buvo uždaryta dar 1930 m. (tačiau jo veiklą, kaip turėjusią įtakos kauniečių sąmonei ir

⁷ J. Vikingas [Edv. Viskanta], Apie Kauno kinematografus, *Lietuvos aidas*, 1929, vasario 13, Nr. 37, p. 5; Ko trūksta mūsų kinams, *Lietuvos aidas*, 1929, rugpjūčio 22, Nr. 189, p. 5.

⁸ Kauno kino teatrų apžvalga, *Kino naujienos*, 1931, spalio 23, Nr. 1, p. 13.

⁹ *Lietuvos statistikos metraščiai*, t. 5–11, 1933–1940 [ankstesniuose apie kino teatrus žinių nepateikta].

¹⁰ V. Mikalauskas, *Kinas Lietuvoje*, p. 325.

kaip savitą reiškinių, vis dėlto tikslinga aptarti). Laisvės alėja taip pat pasipildė moderniais kino teatrais (per visą 1918–1940 m. laikotarpį Laisvės al. veikė 12 kino teatrų). Centre žinomas *S.T.D.* (dabar Gedimino g. 40a). Karmelituose įvairiais pavadinimais išsilaikė kinas Tilmanso kultūros klubo pastate (dabar Kaunakiemio g. 9), senamiestyje – Liaudies namų kino teatras (prie Šv. Gertrūdės g. 31, neišlikęs) ir nuo 1933 m. prie kino teatrų priskiriama Jėzuitų gimnazijos salė kino filmams rodyti.

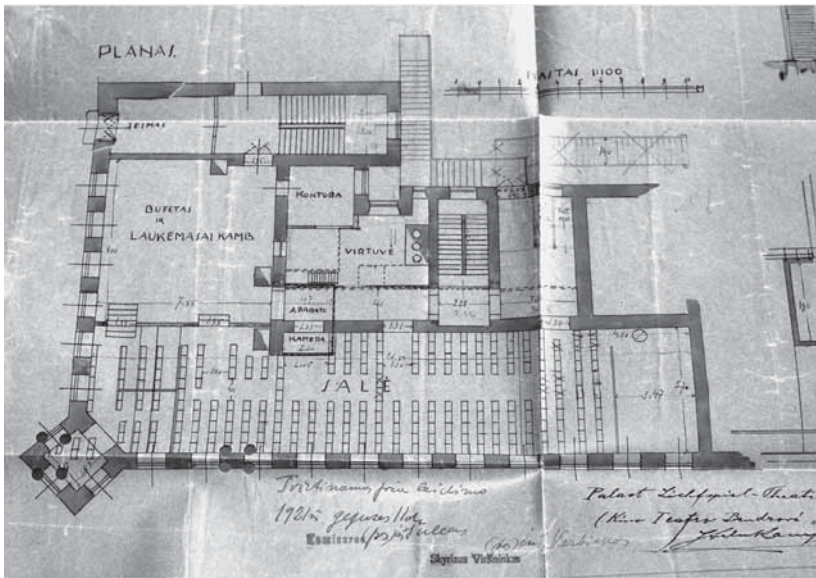
Centras: Laisvės alėja, Gedimino g., Karmelitai

Didelė kino teatrų koncentracija Laisvės alėjoje netrukė jų verslui (tik *Metropolitain* turėjo šiek tiek įtakos vietoj kino teatro *Olimp* įsisteigusių nedidelių kino teatrų *Rambynas* ir *A. T.* bankrotui), nes dauguma tarpukario Kauno kino teatrų turėjo savo žiūrovus, repertuaro politiką, kurią padėjo vykdyti kino filmų nuomos kontoros, deja, nuskaitydavusios ir didžiąją dalį kino teatrų pelno. Kino filmų nuomos kontoros arba atstovavo didžiosioms pasaulio kino kompanijoms, arba veikė savarankiškai, sudarinėdamos sutartis su įvairiomis kompanijomis bei kino teatrais dėl kino filmų nuomos. Kai kurioms tokioms kontoroms tiesiogiai priklausė vienas ar keli kino teatrai, tačiau kiekvienas kino teatras savo sezono repertuarą sudarydavo individualiai.

Palas

Pirmasis tarpukario Lietuvoje įsteigtas kino teatras įsikūrė Laisvės al. 58, buvusiam Vitkind-Rabinovičių name – tai nuo 1919 m. balandžio mėn. iki 1931 m. veikęs kino teatras *Palas* (tarpukariu labiau žinoma čia buvusi A. Perkausko cukrainė, nuo 1936 m. veikusi kavinė *Monika*; dabar restauruotame pastate Laisvės al. 82 yra *SEB* bankas). Atidarant šį kino teatrą buvo skelbiama, jog jame įrengta naujausia aukščiausios rūšies Berlyno kino teatrų technika. Kino teatras *Palas*, kaip ir *Olimp*, rodė geriausių rusų filmus. Kino teatro bendrovės *Palas* Kauno skyriaus savininkai iš pradžių buvo broliai Judelis ir Moricas Bakai bei M. Levinas (bendrovės centro kontora veikė Hamburge, o skyrius ir kino teatras – Kaune, Laisvės al. 58). J. ir M. Bakai kino teatrui atstovauti teismuose ir kitose valstybinėse įstaigose įgaliojo prisiekusį advokatą Kazį Samojauską¹¹. Šis 1920 07 01 raštu, kaip *Palas* savininkų įgaliotinis, skundėsi vidaus reikalų ministerijai dėl, pasak jo, neteisėto kino teatro uždarymo, kol nebus ištaisyti rasti trūkumai, keliantys

¹¹ 1920 06 30, įgaliojimas, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – *LCVA*), f. 1622, ap. 4, b. 955, l. 6.

1 pav. Kauno kinematografo „Palas“ pertvarkymo projektas. Statybos tech. J. Salenėkas. 1921 04 17, patvirtinta 1921 05 11, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 955, l. 76

gaisro pavojų. K. Samojauskas bandė įtikinti, jog kino aparato būdelė įrengta pagal Vakarų Europos kinematografų reikalavimus ir jokie gaisro pavojaus nekelia. Atsarginiai išėjimai, pasak jo, taip pat tvarkingi, o kino teatras esąs uždarytas ne dėl gaisro pavojaus, o dėl konkurentų intrigų¹². 1922 m. tokiu *Palas* bendrovės įgaliotiniu tvarkyti kino teatro *Palas* Kaune reikalus buvo paskirtas Josefas Feidtas, taip pat parašęs skundą VRM Lietuvos atstatymo komisariatui dėl galimo kino teatro patalpų rekvizavimo Susisiekimo ministerijai, kaip neatitinkančių kino teatrų patalpoms keliamų reikalavimų¹³. Patalpų rekvizavimo kino teatro savininkams pavyko išvengti, ir kino teatrui leista toliau veikti. *Palas* kino teatro veikimo sąlygos tikrai nebuvo labai geros, 1921–1922 m. nagrinėjami kino filmų rodyimo aparato vietos ir atsarginių laiptų įrengimo klausimai buvo tikrai realios problemos, kurias reikėjo spręsti žiūrovų saugumui užtikrinti, be to, būta kitų higienos, salės įrengimo ir kino filmų demonstravimo trūkumų, būdingų ir kitiems kino teatrams. Vis dėlto tie trūkumai, ypač 1922 m., šiek tiek sureikšminti, nes kažkam reikėjo kino teatro patalpų ir jų perdavimas Susisiekimo ministerijos žinion būtų buvusi tik priedanga

¹² 1920 07 01, K. Samojausko skundas VRM dėl kino teatro „Palas“, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 955, l. 23.

¹³ 1922 04 09, Josefo Feidto skundas VRM dėl kliūčių kino teatrui veikti, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 955, l. 55.

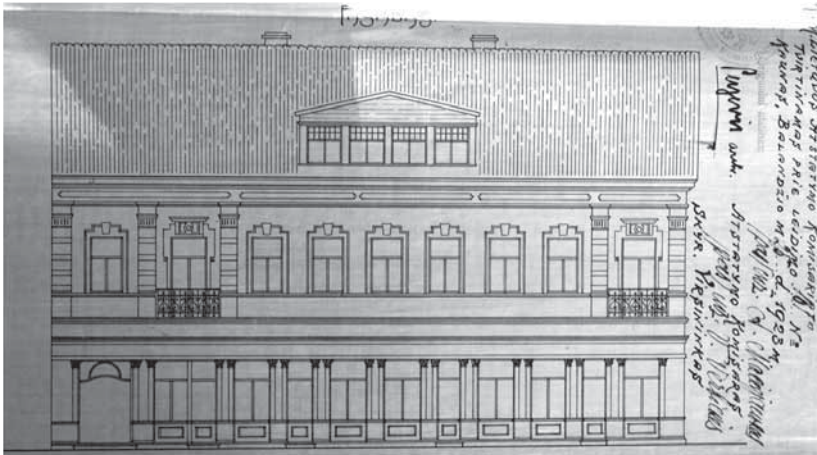
pakeičiant patalpų nuomininką¹⁴. Kino teatro *Palas* direktoriumi dirbo bibliotekininkas, vertėjas, vienas Lietuvos kinematografininkų sąjungos iniciatorių ir jos sekretorius Leonas Žurauskas (1904 06 28–1966 03 28). *Palas* salėje nuo 1923 m. birželio 26 d. telkėsi lietuvių kalbos taisyklingumui kino teatruose tikrinti komisija, ten įsikūrusi ne dėl pažeidimų, o pripažįstant, jog *Palas* dėmesys lietuvių kalbai afišose, skelbimuose – pozityviausias. Būtent *Palas* salėje 1924 m. balandžio 8 d. įvyko kino teatro savininkų steigiamasis susirinkimas, o 1930 m. gegužės 6 d. kino teatro *Oaza* salėje vykusiame Lietuvos kinematografininkų suvažiavime į valdybą buvo išrinkti du Šančių kino teatrų savininkai (*Saturn* – Juozas Ratkevičius ir *Lyros* – J. Kijauskas) bei *Palas* direktorius Leonas Žurauskas. *Palas* kino teatrą bandyta uždaryti ir 1929 m. gegužės mėn., dar nesiejant su kino teatrų antruose aukštuose uždarymu. A. Macijausko raštas vidaus reikalų ministrui, kaip atskiroji nuomonė prie 1929 05 12 revizijos komisijos akto, reikalaujantis uždaryti kino teatrą kaip nesaugų ir neatitinkančią kino teatrams keliamų reikalavimų iki 1929 m. liepos 1 d., nebuvo palaikytas¹⁵. Pašalinus smulkius trūkumus, kino teatras *Palas* galėjo toliau veikti. Po gaisro kino teatre *Oaza* buvo priimtas sprendimas uždaryti visus kino teatrus antruose aukštuose, tačiau apie kiekvieno kino teatro uždarymą spręsta individualiai. *Palas* uždarymo atidėjimas iki 1931 m. pradžios nesietinas su naujų kino teatrų statyba, nes *Metropolitain* atsidarė jau 1928 m. gruodžio 4 d. Tikriausiai turėjo įtakos L. Žurausko, kaip tik tuomet rengusio knygėlę *Garsinė kinematografija* (išleista 1931 m.), autoritetas. Tikėtina, jog, L. Žurauskui tapus *Bangos* kino teatro vedėju, uždarytas ir *Palas*.

Oaza

Vienas senųjų kino teatrų buvo 1907 m. įsteigtas kino teatras *Oaza* (Laisvės al. 28, dabar Laisvės al. 42, šiuo metu gerokai apleistas pastatas). 1923 m. išleidus Kauno miesto ir apskrities viršininko privalomą įsakymą dėl filmų demonstravimo, buvo tikrinamas kino teatrų veikimas ir išduodami leidimai jų tolesnei veiklai. Kauno miesto atstatymo komisija nematė kliūčių veikti V. Vasiljevo, B. Gabrio ir A. Katlubausko (vėliau žinomo kaip kino *A. T.* savininko) kino teatrui *Oaza*, jei per dvi savaites bus atnaujinti apdriškę, nešvarūs ložių tapetai ir užuolaidos bei iki 1923 m. balandžio 10 d. bus sutvarkytas automatinis ventiliacijos angos prie kino aparato uždengimas. Lietuvos atstatymo komisariatas prie VRM atsisakė patvirtinti Kauno miesto atstatymo komisijos atsiųstą kino teatro *Oaza* apžiūrėjimo aktą.

¹⁴ 1920 03 01, Žinios apie esančius Kauno kinematografus, *KAA*, f. 219, ap. 1, b. 77, l. 7; Susirašinėjimas kino teatro „Palas“ sutvarkymo reikalu, 1921–1922, *Kauno apskrities archyvas* (toliau – *KAA*), f. 61, ap. 1, b. 11, l. 1–13.

¹⁵ 1929 05 12, A. Macijausko atskiroji nuomonė VRM, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 955, l. 80.

2 pav. Kino teatro „Oaza“ pertvarkymo projekto braižinys. Fasadas. Patvirtintas 1923 04 25, LCVA, f. 1622, ap. 4, b. 1040, l. 20

Kino teatro plane buvo nubraižyti antri atsarginiai laiptai, kuriuos reikia įrengti, nes esami visai netinkami, bei rasta kitų trūkumų, kuriuos būtina ištaisyti. 1924 m. vasario 7 d. kino teatro apžiūros akte konstatuota, kad esami atsarginiai laiptai praplatinti, antri atsarginiai laiptai įrengti. 1924 m. vasario 19 d. raštu nurodyta, jog techninių kliūčių kino teatro veiklai nėra¹⁶. Tačiau kino teatras *Oaza* tarpukariu gero vardo neturėjo. Ten ėjo atsitiktiniai žiūrovai ir tie, kuriems buvo nesvarbi filmo kokybė. Patraukdavo ir reklama apie kokį nors skandalingą filmą arba tariamą šedevrą, kuris pasirodydavo esąs senas, nudėvėtas filmas. Vienas žiūrovas 1926 m. *Lietuvos žiniuose* rašė, jog *Oazoje* rodomas tik senas rusų šlamštas, paveikslai trūkinėja, šokinėja, kalba iškraipyta, tvarkos kino teatre nežiūrima ir pats kino teatras tapo Kauno kino teatrų gėda¹⁷. Kategoriskai teigti, kad *Oaza* neparodydavo gerų filmų, kad jų rodymo lygis visada būdavo tragiškas, žinoma, negalima, bet tame pasisakyme yra daug tiesos, ir jis ne vienintelis. *Oaza* kritikuotas kaip nesilaikantis Kauno miesto ir apskrities komendanto įsakymo panaikinti visus vokiškus ir rusiškus užrašus, darkantis lietuvių kalbą reklamoje ir filmų užrašuose¹⁸, pateikiantis klaidinančią reklamą: pvz., 1929 m. *Oaza* parodė tariamai garsinį *Paramount* kino kompanijos filmą *Sparnai*, – iš tikrųjų aparatūros garsiniams filmams rodyti neturėjo ir tai tebuvo

¹⁶ Kauno miesto valdybos statybos skyrius apie statybos darbus bei veikimui leidimus kino teatro „Oaza“, 1923, *KAA*, f. 218, ap. 1, b. 1306, l. 1–13; 1924–1925, *KAA*, f. 218, ap. 1, b. 1307, l. 1–13; *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1040, l. 11, 20.

¹⁷ A. Jūlys, Kino „Oaza“ iki šiol nenustoja būti gėda mūsų „kinų“ tarpe, *Lietuvos žinios*, 1926, rugpjūčio 5, Nr. 177, p. 3.

¹⁸ Kinematografas „Oaza“, *Lietuva*, 1919, liepos 31, Nr. 165, p. 3; Apverktina įstaiga, *Lietuvos žinios*, 1923, sausio 11, Nr. 8, p. 3 ir kt.

bloga garsinio filmo imitacija, apie kurią rašyta: „Prikabinta prie sienų bent 8 radio aparatų garsiakalbiai, kurie laiks nuo laiko ima nežmoniškai plerpti. Jokio ryšio, jokio panašumo su einančio filmo veiksmu šie beprasmiškai garsai neturi...“¹⁹ Tiesa, dėl minėtų dalykų kritikuotas ne vien kino teatras *Oaza*: pvz., *Triumf* dėl lietuvių kalbos darymo bei klaidinančios reklamos buvo susilaukęs dar griežtesnės kritikos, grasinant net jį uždaryti²⁰. Be to, negalima teigti, jog kino teatre *Oaza* lankėsi tik prastuomenė, – užėdavo ten ir inteligentijos atstovai (tiesa, jų nuomonė nebūdavo gera), studentija. Kino teatras *Oaza* prisidėdavo prie labdaros akcijų valstybinių švenčių proga: pvz., per 1923 m. vasario 16 d. šventę rodė du seansus nemokamai kareiviams ir vaikams iš prieglaudų, o po seansų dalijo kariams papirosus, vaikams – saldinius²¹. Kaip ir kai kurie kiti Kauno kino teatrai, rėmė studentiją, pvz., kiekvienam seansui skirdamas po 60 vietų mažesnėmis kainomis²². 1929 m. spalio 4 d. kino teatre *Oaza* kilo gaisras, kuris ir paskatino priimti nutarimą uždaryti kino teatrus Kaune, veikiančius pastatų antruose aukštuose²³. Kino teatras turėjo baigti savo veiklą iki 1930 m. liepos 1 d., kaip ir kiti kino teatrai antruose aukštuose, bet buvo uždarytas tik 1930 m. liepos 20 d. vidaus reikalų ministro įsakymu²⁴.

Olimp, Rekord, Rambynas, A. T.

Nesėkmingų pastangų išsaugoti seną kino teatrą iš pradžių senose, po to naujose patalpose pavyzdys – kino teatro *Olimp* atvejis. Laisvės al. 39, šiuo metu rekonstruotame Paplausko name (tarpukariu valdos savininkė – Mina Kotkauskienė, kino teatro savininkai trečiame dešimtmetyje – Borisas Kobrinas ir Julijonas Bakis), antrame aukšte, veikė kino teatras *Olimp*, įsteigtas iki Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo (1909 m.). Kino teatro repertuare vyravo rusų gamybos filmai. 1919 m. šiame kino teatre rodytiems garsiems rusų filmams (pvz., *Brangiosios meilės pasaka*) nepabijota papildomų išlaidų, išlaikant tas pačias bilietų kainas. Papildomos išlaidos susijusios su tuo, jog kai kuriems rusų filmams buvo pritaikyta J. Nikolajevskio muzika ir dainavimas. 1922 m. vadovaujant inž. A. Gordevičiui atliktas kino teatro *Olimp* kapitalinis remontas nepanaikino jo trūkumų: nebuvo įrengti papildomi išėjimai, nepagerėjo ventiliacija ir kt. Viena iš kapitalinio remonto

¹⁹ „Garsinė“ filma „Oaza“ – „Sparnai“, *Diena*, 1929, gegužės 3, Nr. 22, p. 3.

²⁰ [Kauno kinematografų savininkai...], *Lietuva*, 1923, sausio 17, Nr. 12, p. 5; Kinematografų sąžiningumas, *Lietuva*, 1925, sausio 21, Nr. 16, p. 3.

²¹ [Kinematografas „Oaza“...], *Lietuva*, 1923, vasario 23, Nr. 43, p. 5.

²² [Pranešimas: L. U. Stud. Atstovybė...], *Lietuvos žinios*, 1928, vasario 13, Nr. 36, p. 4.

²³ Gaisras „Oazos“ kine, *Lietuvos aidas*, 1929, spalio 5, Nr. 227, p. 7; Kinai esą antrame aukšte būsią panaikinti? *Lietuvos aidas*, 1929, spalio 9, Nr. 230, p. 8.

²⁴ Susirašinėjimas su teatrais ir kino teatrais dėl statistinių žinių suteikimo, 1932, *KAA*, f. 100, ap. 1, b. 125, l. 9.

sąlygų buvo įrengti ne daugiau kaip 216 vietų, bet realiai įrengtos 234 vietos. Iš 1922 m. kino teatro *Olimp* (Laisvės al. 39) perdirbimo ir įrengimo projekto aiškiai matyti, jog kino teatras *Rekord* įsikūrė buvusiose kino teatro *Olimp* rekonstruotose patalpose, vis dar dviejų aukštų pastato antrame aukšte²⁵. 1925 m. liepos mėn. kino teatras *Olimp*, buvusi Juliaus Bako ir Boriso Kobrino nuosavybė, parduotas iš varžytinių su visu kilnojamuoju turtu už skolas Lietuvos bankui. Kino teatrą su visu kilnojamuoju turtu nupirko Beras Bakas ir Leiba Melis-Šimcha. Vienas buvusių kino teatro savininkų Julius Bakas buvo pasamdytas kino teatro *Rekord* vedėju už 240 Lt algą per mėnesį, bet jis jau nebuvo kino teatro bendrasavininkis. Tuo tarpu Borisas Kobrinas išvyko į užsienį ir apsigyveno Paryžiuje. 1928 m. Bero Bako ir Leibos Melio kino teatras *Rekord* irgi bankrutavo (anot savininkų, todėl, kad savivaldybė buvo griežtai nusiteikusi uždaryti kino teatrus antruose aukštuose ir neleido jiems jokių pertvarkymų ar remontų, o konkurentams tai buvo leidžiama, ir jie tobulėdami nuviliojo kino teatro *Rekord* žiūrovus). Kino teatro turtas už 9170 Lt skolą buvo paliktas Lietuvos bankui, ir šis jį pardavė iš varžytinių 1930 03 07 už 10 000 Lt A. Smilgai. Namo savininkė Mina Kotkauskienė įrodinėjo, jog ji kino teatro iš Bero Bako ir Leibos Melio neperėmusi, todėl iš jos reikalauti sumokėti 1926–1928 m. kino teatro *Rekord* mokesčių įsiskolinimus nėra pagrindo, nors prekybos liudijimas kino teatrui *Rambynas* Minos Kotkauskienės vardu sukelia įtarimų, ar tik ne M. Kotkauskienė, padedama A. Smilgos, įsigijo kino teatrą *Rekord* su visu turtu be mokestinių įsipareigojimų. Tą įtarimą sustiprina Valstybės kontrolės bendrosios revizijos departamento 1931 12 17 raštas, kuriuo liudijama, jog kino teatro *Rambynas* savininkė (M. Kotkauskienė) perėmė iš kino *Rekord* patalpą, aparatą ir kt. Julius Bakas buvo paliktas prižiūrėti areštuotą kino teatro turtą, bet priteisus mokesčių už kino teatro veiklą 1924–1928 m. įsiskolinimus Berui Bakui ir Leibai Meliui išaiškėjo, kad to turto jau nebelikę, o pats Julius Bakas užsienyje. Jie abu pasirodė besą beturčiai ir iš varžytinių parduotas Leibos Melio turtas (varžytinės vyko 1933 m. balandžio 25 d.) padengė tik mažą dalį įsiskolinimų. Bero Bako turto iš viso nerasta (tik seni baldai, priklausantys jo seseriai). 1936 m. lapkričio 10 d. Leibos Melio ir Bero Bako skolos už kino teatro veiklą 1924–1928 m., patenkinus skolininkų prašymą, nurašytos kaip beviltiškos išieškoti²⁶. Nuo 1930 m. vasario 20 d. iki 1931 m. kovo 18 d. tuo pačiu adresu, tik jau pirmame likusio nenugriauto M. Kotkauskienės pastato aukšte, veikė kino teatras *Rambynas* (prekybos liudijimas jam buvo išpirktas pačios Minos Kotkauskienės vardu). Po to vietoj bankrutavusio *Rambyno* ten pat buvo įsteigtas Adrijono Balio Kadlubausko kino teatras *A. T.* (pradėjo veikti nuo 1931 m. rugpjūčio 17 d.), bet šis taip pat greitai bankrutavo, o

²⁵ 1922 07 22, Projektas perdirbimo ir įrengimo kino teatro „Olimp“, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1007, l. 29a, b.

²⁶ Kino „Olimp“ arba „Rekord“. Savininkai Leiba Melis ir Beras Bakas. Mokesčių byla, *KAA*, f. 209, ap. 2, b. 8841, l. 1–80.

jo turtas 1932 m. vasario 12 d. buvo parduotas iš varžytinių. Pats Adrijonas Balys Kadlubauskas kurį laiką slapstėsi nuo policijos, Minos Kotkauskienės liudijimu, išvykęs iš namų Laisvės al. 39 nežinia kur ir ten jokio turto nepalikęs. 1933 m. liepos mėn. įsiskolinimo už turėtą kino teatrą *A. T.* ieškinyms jam pateiktas adresu: Kėdainių apskritis, Josvainių valsčius, Kampių-Kondratavičių dvaras. 1934 m. jis aptiktas gyvenantis Kaune, Mickevičiaus g. 20b, kur jam du kartus (1934 03 09 ir 1935 10 23) vėl pateiktas tas pats ieškinyš.²⁷ 1932 m. spalio 18 d. kino teatro *A. T.* patalpose jau įsikūrė kavinė-restoranas *Dansing*. Dabar pastatas, kur buvo minėti kino teatrai, neatpažįstamai pakeistas, pristatytas trečias aukštas, panaikintas atsarginis išėjimas iš antro aukšto, toje pačioje vietoje išliko tik įvažiavimo arka, beveik nepakito ir pastato konfigūracija. Iš M. Kotkauskienės sklypo Laisvės al. 39 1934 07 23 situacijos plano²⁸, pateikto prie jos skundo dėl kino teatro *Metropolitain* šiuokšlinamos jos kiemo teritorijos, matyti, jog buvusio kino teatro pastatas nebuvo vienas iš 1930 m. gegužės 1 d. nugriautų M. Kotkauskienei priklausiusių dviejų pastatų, tiek *Rambynas*, tiek *A. T.* buvo įsikūrę tame pačiame pastate kaip ir *Olimp*, *Rekord*, tik pirmame aukšte. Aišku, kad 1930 m. buvo atlikta pastato rekonstrukcija, pritaikant jį kino teatro veiklai pirmame aukšte. Patalpa kino aparatui nauja, bet liko antrame aukšte. 1930 m. spalio 16 d. kino teatro *Rambynas* apžiūros akte nurodyta daug smulkių trūkumų, rodančių, kad ten neseniai vyko statybos darbai ir aplinka dar nebuvo tinkamai sutvarkyta²⁹. Tiesa, Petro Pakrausio 1932 09 22 prašymas išnuomoti patalpas žydų liaudies teatrui buvusiose kino teatro *A. T.* patalpose, Laisvės al. 39 antrame aukšte, verčia suabejoti, ar kino teatras *A. T.*, prieš tai ir *Rambynas*, tikrai buvo pirmame aukšte, tik kino aparato patalpa ir tarnybiniai kambariai antrame aukšte³⁰. Dabar šio rekonstruoto pastato adresas – Laisvės al. 65.

Triumpf

Tarpukariu veikė 1909 m. Dovydo ir Deboros Švarcų vieno aukšto name įsteigtas kino teatras *Triumpf* (vienintelis ano meto sąlygomis modernus kino teatras ne specialiai kino teatrui statytame name (tarpukariu adresas – Laisvės al. 42, Laisvės al. ir Daukanto gatvių kampe, maždaug jo vietoje stovėjo dabar nugriautas *Merkurijaus* parduotuvės

²⁷ Adrijono Balio Kadlubausko, valstybės išdo skolininko, mokesčių byla. Kinas „A. T.“, *KAA*, f. 209, ap. 2, b. 8854, l. 1–28.

²⁸ 1934 07 23, M. Kotkauskienės sklypo Laisvės al. 39 situacijos planas, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 18, l. 48.

²⁹ 1930 10 16, Kino teatro „Rambynas“ apžiūros aktas, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1007, l. 18.

³⁰ 1930 09 22, Petro Pakrausio prašymas vyr. statybos inspekcijai, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1007, l. 8.

pastatas). Apie šį kino teatrą gana daug ir kvalifikuotai yra parašiusi Nijolė Lukšionytė-Tolvaišienė³¹. Nesikartodami paminėsime tik keletą svarbiausių akcentų. Tarpukariu kino teatras *Triumpf* Švarcų name iš pradžių priklausė būsimam kino teatro *Metropolitain* savininkui Bereliui Kupricui (*Metropolitain* statybą organizavo Borisas Kupricas), kino teatro vedėjas buvo Jeronimas Kaminskas. 1923 m. balandžio 6 d. vėl suteiktas leidimas kino teatrui veikti Berelio Kuprico vardu po kosmetinio remonto, atlikto prižiūrint inž. A. Jokimui. Išduodant leidimą buvo nurodyti ir kai kurie trūkumai, kuriuos reikėtų ištaisyti, kad kino teatras galėtų toliau sėkmingai veikti. Kaip matyti iš 1927 m. birželio 17 d. ir 1932 m. vasario 9 d. kino teatro apžiūrėjimo aktų, šie trūkumai nebuvo ištaisyti: nepatogūs laiptai, nėra ventiliacinių įrengimų, pasigesta priešgaisrinių hidrantų salėje, jos grindys 80–90 cm po gatvės paviršiumi, salėje daugiau vietų, negu leistina (1927 m. – 229, 1932 m. – taip pat per 220)³². 1932 m. numatytas kino teatro vidaus remontas pagal Nikalojaus Mačiulskio projektą turėjo ištaisyti šiuos trūkumus.

Po B. Kuprico mirties (1933 m.) kino teatras *Triumpf* priklausė Jokūbui Jacovskiiui (jam priklausė ir mirusios L. Tereseiskienės globos dalis), vedėju ir toliau liko Jeronimas Kaminskas. Beje, Jokūbas Jacovskis 1939 m. tapo ir kito kino teatro *Hollywood* bendrasavininkiu. Išvažiavus į užsienį Dovydui ir Deborai Švarcams, 1938 m. namo, kur buvo kino teatras *Triumpf*, įgaliotuoju savininku tapo A. Feinbergas, bet kino teatro savininkas nesikeitė. Kino teatre *Triumpf*, pasak žiūrovų, buvo ankšta, prasta ventiliacija, bet visa tai kompensodavo jauki aplinka, gerai nuteikiantys divertismentai prieš kino filmą, be to, techniniu požiūriu tai buvo moderniausias iš ne specialiai kino teatrui statytų pastatų. Kino teatrui *Triumpf* ir *Odeon* pirmieji Kaune pasirūpino divertismentais, kurie kartais publiką pritraukdavo labiau nei patys filmai. Pvz., 1931 m. kino teatre *Triumpf* su lietuviškais humoristiniais pasakojimais ir Vertinskio parodijomis-dainomis gastroliavo Danielis Dolskis³³. Vis dėlto buvo nepatenkintų ir *Triumpf* veikla, girdėta priekaištų dėl neištesėtų pažadų. Kaip rašo žinutės autorius, buvo skelbiama, jog po dramos bus rodoma komedija, bet, pasibaigus dramai, žiūrovai išprašyti lauk, ir tokie atvejai kartojosi³⁴. 1931 m. *Kino naujienos* pagrįstai kritikuoja kino teatro *Triumpf* repertuaro netolygumą: be gerų filmų, rodyti ir visai menkaverčiai. Be to, įkyriai brukami vokiški filmai, nors žiūrovai pagrįstai reikalavo įvairovės³⁵. 1923 m. iškilo konfliktas tarp žiūrovų ir kino teatro savininko dėl lietuvių kalbos iškraipymų paaishkinimuose prie filmo,

³¹ N. Lukšionytė-Tolvaišienė, Prarastas miestas. Kur buvo „Triumfo“ kino teatras, *Kauno diena*, 1999, gegužės 29, Nr. 123, p. 23 ir kt.

³² Kino „Triumpf“, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 3847, l. 1, 7–8, 17–19, 24.

³³ Mūsų kino teatrai, *Lietuvos aidas*, 1931, sausio 3, Nr. 2, p. 8.

³⁴ Kinematografų sąžiningumas, *Lietuva*, 1925, sausio 21, Nr. 16, p. 3.

³⁵ Žodis kino „Triumfiui“ Kaune, *Kino naujienos*, 1931, lapkričio 22, Nr. 4, p. 15.

rodyto sausio 14 d. Tai, pasak žiūrovų, įvyko po daugybės perspėjimų ir jie pritrūkę kantrybės toliau su tuo taikstytis (tiesa, ne ką geresnė lietuvių kalba ir kituose kino teatruose, ypač *Oazoje*). Jeigu išipareigojimai skirti deramą dėmesį lietuvių kalbai kino teatre per 3 dienas nebus įgyvendinti, žiūrovai III nuovados viršininko akivaizdoje grasino pasirūpinsią, jog toks kino teatras būtų uždarytas³⁶. Laipsniškai griežtėjo reikalavimai, kad lietuvių kalba ekrane pakeistų rusų ir vokiečių kalbas. Dauguma kino teatrų tokio siekio nepalaikė motyvuodami, jog daug žiūrovų yra rusakalbiai ir šnekantys vokiškai, bet tikroji priežastis, aišku, buvo papildomos vertimo išlaidos. Kaip ir kiti *Dienos naujienų* apklausti kino teatrų vadovai, kino teatro *Triumpf* direkcija taip pat teigė, jog be rusų kalbos kino teatruose apsieiti negalima, nes esą didžiausią dalį žiūrovų sudaro kalbantys rusiškai, visi kiti taip pat supranta rusų kalbą. Dėl kainų sumažinimo irgi negalų būti ir kalbos, nes brangiai kainuoja filmai, patalpa, šviesa, personalas. Bilietų kainas mažinti, pasak *Triumpf* direkcijos, gali nebent didesni kino teatrai³⁷. Iš tiesų, pvz., filmų ir patalpų nuoma 1939 m. sudarė apie 50 proc. pelno, be to, kino teatras *Triumpf* tradiciškai daug lėšų skirdavo reklamai, kuri lygiavosi su tokiais kino teatrais kaip *Forum*, *Kapitol*, *Metropolitain*, *Odeon* (*Glorija*). Kino teatro *Triumpf* bilietų kainos nebuvo pačios mažiausios, pvz., 1932 m. pabaigoje pasaulinės ekonominės krizės sąlygomis bilietų kainos buvo nuo 3,50 Lt ložėje iki 1,60 Lt blogiausiose vietose. Žinoma, daugelyje kino teatrų buvo taikomos įvairios nuolaidos, pvz., 1932 m. pabaigoje studentams ir moksleiviams bilietų kainos siekė 2,60 Lt ložėje iki 1,20 Lt blogiausiose vietose. Be to, mokiniai galėjo atsivesti pažįstamą, kuriam taip pat buvo duodamas pigesnis bilietas³⁸. 1940 08 26 (jau atėjus sovietų valdžiai) kino teatro *Triumpf* apžiūros akte nurodyta, jog šis 180 vietų kino teatras (tuo metu Stalino pr. 42) yra mažas, prastai įrengtas ir sutvarkytas, neatitinka šių laikų reikalavimų kino teatrams dėl patalpų ankštumo ir kt. Siūloma jį uždaryti³⁹. *Merkurijus* buvusio kino teatro *Triumpf* vietoje pastatytas 1983 m. pagal Antano Algimanto Sprindžio projektą.

Plačiau apie kino teatrą *Triumpf* archyvinėse bylose: Kino „*Triumpf*“ Laisvės al. ir Daukanto g. kampe, 1923–1927, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 3847, l. 1–24; Apie kino teatro „*Triumpf*“ statybos darbus, 1932, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 3848, l. 1–4; „*Triumfo*“ kino teatras. J. Jacovskis ir mirusios L. Tereseiskienės globa, Laisvės al. 42. Mokesčių inspekcijos darbų byla, 1934–1940, *KAA*, f. 209, ap. 2, b. 8866, l. 1, 65–67; *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 29, l. 1–72.

³⁶ [Kauno kinematografų savininkai...], *Lietuva*, 1923, sausio 17, Nr. 12, p. 5.

³⁷ Už ar prieš rusų kalbą filmuose (Mūsų ankieta), *Dienos naujienos*, 1932, sausio 27, Nr. 21, p. 2.

³⁸ [Kino „*Triumpf*“ studentams ir moksleiviams...], *Dienos naujienos*, 1932, gruodžio 10, Nr. 282, p. 3.

³⁹ 1940 08 06, Kino teatro „*Triumpf*“ apžiūros aktas, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 29, l. 72.

Odeon (Glorija)

Pirmasis specialiai kino teatrui skirtas pastatas tarpukario Kaune buvo 1925 m. pabaigoje – 1926 m. pradžioje pagal J. Saleneko projektą (sumanymas A. Ermačenkos) įrengtas kino teatras *Odeon*, po 1936 m. rekonstrukcijos pavadintas *Glorija* (Laisvės al. 49a, sklypo gilumoje, dabar Laisvės al. 87a, pastate įsikūręs Kauno lėlių teatras). Leidimas statyti kino teatrą išduotas E. Rumšiškiui dar 1923 06 21, tačiau dėl techninių problemų, projektavimo ir statybos darbo broko statybą teko sustabdyti, o ją atnaujinus, jau teko gelbėti avarinės būklės pastatą. 1925 m. buvo statoma faktiškai iš naujo. Pastatytame kino teatre įrengta 500 vietų. Pirmą rekonstrukciją vyko 1929 m. (projekto autorius – inž. Leonas Ritas, užsakovas – ten pat gyvenęs Baltramiejus Gabrys). Vėliau (nuo 1936 m., po antros rekonstrukcijos) registruojamas kino teatras *Glorija* (490 vietų, savininkas – Baltramiejus Gabrys). Dar viena kino teatro *Glorija* rekonstrukcija atlikta 1939 m. pagal 1939 04 28 V. Gorbaciausko projektą. Kino teatro *Glorija* vedėjas buvo Eustachas Klimavičius, viso nekilnojamojo turto Laisvės al. 49 savininku tapo Efimas Rumšiškis⁴⁰. Sovietmečiu pastate dirbo kino teatrai *Baltija*, *Pionierius*.

Kino teatrą *Odeon (Glorija)* jau galima laikyti moderniu tiek dėl jo techninės įrangos, tiek dėl repertuaro politikos ir reklamos periodiniuose leidiniuose bei patogios žiūrovams kino salės. Jau 1925 m. *Odeon* turėjo erdvią salę su patogiomis, šachmatine tvarka išdėstytomis kėdėmis, didelį, aukštą ekraną, platų balkoną, jaukius vestibulius⁴¹, atitiko visus priešgaisrinės saugos reikalavimus (kad tai buvo aktualu, liudijo netoliese buvę dideli ir mažesni gaisrai). Kino teatras *Odeon* nuo pat įsikūrimo pasižymėjo kokybiškais divertimentais. Jame grojo pirmasis simfoninis orkestras Kauno kino teatruose, vadovaujamas Izaoko Vildmano-Zaidmano. Smuikininkas, dirigentas Izaokas Vildmanas-Zaidmanas buvo ne tik vieno pirmųjų, galima sakyti, profesionalaus orkestro kino teatre organizatorių ir dirigentų, bet ir vadovavo simfoniniam orkestrui Kauno muzikos mokykloje (1926–1928 m.), laikomas Kauno simfoninio orkestro pradininku, nacionalinio simfoninio orkestro koncertmeisteriu. Apie kino teatro techninį lygį liudija žinutė, jog būtent *Odeone* buvo rodytas pirmasis garsinis filmas (aišku, jei neskaitysime apsišaukėlio kino teatro *Oaza*, kur aštuoni džeržgiantys radijo aparatų garsiakalbiai neturėjo nieko bendro su garsiniu filmu). *Odeono* pirmieji garsiniai filmai buvo vokiški, aparatūra

⁴⁰ Apie pil. E. Rumšiškio kino teatro „Glorija“ statybos darbus Laisvės al. 49, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 4010, l. 1–103; Dėl kino teatro „Odeon“ statybos darbų Laisvės al. 49, 1924–1926, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 4008, l. 8, 11, 19, 25–26, 45; Kino teatras „Glorija“ („Odeon“), *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 15, l. 1–81 [1939 m. projektas: l. 63].

⁴¹ Naujas kino teatras „Odeon“, *Lietuvos žinios*, 1925, gruodžio 30, Nr. 292, p. 3.

garsiniams filmams rodyti taip pat buvo iš Vokietijos⁴². 1932 m. įsigytas, pasak reklamos, tobuliausias amerikietiškos sistemos garsinis aparatas, atkuriantis natūralų ir tyrą garsą. Be to, kino teatras, pasirašęs sutartis su žymiausiomis pasaulio kinematografijos firmomis, pasižadėjo iš pagrindų keisti repertuarą ir rodyti tik geriausius filmus⁴³. Repertuaras iš tiesų tapo įvairesnis, tačiau vyravusius vokiškus filmus pakeitė amerikietiški, tiesa, buvo parodoma ir gerų rusų komedijų, kitų šalių filmų. Gerus filmus papildė ir gera, originali kino teatro *Odeon* (*Glorija*) filmų reklama laikraščiuose (nuo 1936 m. labai pagerėjo visų didžiausių kino teatrų reklama, ypač skelbiama *Lietuvos žiniuose*, kai kurie kino teatrai tą patį filmą pristatydavo keliomis skirtingomis ir vaizdžiomis reklamomis). Lyginant su kino teatrais, įsikūrusiais ne kino teatrams skirtuose pastatuose, estetinė aplinka *Odeone* buvo labiau orientuota į poilsį, o ne į triukšmingą pramogą.

Metropolitain

Kino teatras *Metropolitain* įsikūrė Laisvės al. 41a, pasaže, kuris šiuo metu neišlikęs. Prašymas statyti kino teatrą pateiktas Boriso Kuprico 1927 06 20⁴⁴. Kino teatrą *Metropolitain* projektavo statybos inž., arch. Klaudijus Dušauskas-Duž, statybos darbus prižiūrėjo inž. A. Macijauskas. Dviejų aukštų pastato, statyto kino teatrui *Metropolitain*, savininkas buvo Berelis Kupricas (Boriso Kuprico sūnus), dar turėjęs trijų aukštų gyvenamąjį namą Laisvės al. 41. *Metropolitain* iškilmingai atidarytas 1928 m. gruodžio 4 d., dalyvaujant S. Smetonienei, M. Voldemarienei, diplomatinio korpuso nariams, kitiems garbingiems svečiams, spaudos atstovams. 24 m ilgio ir 14 m pločio, apie 800 vietų salė buvo tuo metu viena erdviausių Kaune. *Lietuvos aidu* reportaže paminėta puiki jos akustika, jaukus apšvietimas⁴⁵. Kino teatras iš pradžių įkainotas 500 000 Lt, bet po 1930 m. birželio 25 d. Berelio Kuprico skundo, jog kino teatro vertė nereali, *Metropolitain* rūmai įkainoti 301 927,50 Lt (scena 2187 m³, 1 m³ po 25 Lt, iš viso 54 675 Lt; salė, fojė, kasa ir kontora 5494,5 m³, 1 m³ po 45 Lt, iš viso 247 252,50 Lt). Berelio Kuprico gyvenamajame name buvo įsikūrusi dar viena su kinu susijusi įstaiga – kino filmų nuomos kontora *Fortuna Film*. Kontora bankrutavo 1932 m., apie tai liudija Berelis Kuprica 1933 m. birželio 26 d. prašyme Kauno miesto mokesčių komisijai dėl mokesčių sumažinimo⁴⁶.

⁴² [Pirma kalbanti filma...], *Lietuvos aidas*, 1930, sausio 15, Nr. 11, p. 6.

⁴³ Pranešimas, *Dienos naujienos*, 1932, spalio 8, Nr. 230, p. 5.

⁴⁴ 1927 06 20, Boriso Kuprico prašymas dėl kino teatro statybos, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 18, l. 12.

⁴⁵ Kino teatras „Metropolitain“, *Lietuvos aidas*, 1928, gruodžio 5, Nr. 252, p. 5.

⁴⁶ 1933 06 26, Berelio Kuprico prašymas Kauno m. mokesčių komisijai, *KAA*, f. 209, ap. 3, b. 3032, l. 39.

Kino teatras *Metropolitain* buvo išnuomotas už 36 000 Lt metams. Po Berelio Kuprico mirties liko nemažai nesumokėtų mokesčių tiek už gyvenamąjį namą Laisvės al. 41, tiek už kino teatrą Laisvės al. 41a. Iš pradžių Berelio Kuprico įpėdiniams Dovydui Kupricui ir Vierai Kupricaitėi-Goldbergienei nenorint perimti turto su skolomis, B. Kuprico kilnojamajam turtui buvo paskelbtos varžytinės. Dovydui Kupricui su daiktais išvykus į Rygą, jo žmona Ch. Kupricienė, paėmusi iš kino teatro kasos pinigus, parėjo namo ir ryte rasta pasikorusi. D. Kupricas skubiai parvyko iš Rygos, o kino teatras *Metropolitain* 1933 m. birželio 29 d. dėl gedulo neveikė⁴⁷. Tarp aprašyto varžytinėms B. Kuprico turto (1933–1935 m.) pateko ir beržinės kino teatro kėdės (730 vienetų po 6 Lt), scenos uždanga (620 Lt), foteliai (70 vienetų už 1050 Lt), koncertinis fortepijonas (2000 Lt), durų užuolaidos (300 Lt). Tebeveikiant kino teatrui, inventorius varžytinės vis buvo atidėliojamos. Galų gale nekilnojamąjį turtą Laisvės al. 41 ir 41a su visais finansiniais įsipareigojimais perėmė D. Kupricas ir V. Kupricaitė-Goldbergienė. 1935 01 23 kino teatro apžiūros akte kino teatro savininkėmis jau nurodomos Ona Bandzevičienė ir Elena Mikševičienė (faktiniai savininkai iki 1939 m. buvo K. Bandzevičius ir E. Mikševičius). 1939 m. D. Kupricas ir V. Goldbergienė pardavė gyvenamąjį namą Adolfui Zalcbergui, bet kino teatro pastatas su žeme liko D. Kuprico ir V. Goldbergienės nuosavybe ir buvo išnuomotas. Kino teatro savininku 1939 m. jau nurodomas kino filmų nuomos kontoros ir kino teatro *Kapitol* savininkas L. Falsteinas, faktiškai vadovavęs per įgaliotinius, tuos pačius K. Bandzevičių ir E. Mikševičių, o kino teatro direktoriumi paskirtas Dovydas Kupricas, kuris (iš jo liudijimo matyti) 1940 m. gavo mėnesinę 550 Lt algą.⁴⁸ Buvusio pasažo vietoje dabar stovi Kauno akademinio dramos teatro pastatas. 1945 m., nacionalizavus kino teatro pastatą, jis buvo perduotas Kauno jaunimo ir muzikinės komedijos teatrui⁴⁹, ir architektūrinė erdvė prie Laisvės al. 41 (Stalino pr. 41, dabar Laisvės al. 71) laipsniškai buvo transformuota pagal teatro reikmes (pirmas rekonstrukcijos projekto variantas parengtas 1953 m., antras – 1956 m., rekonstrukcija vyko nuo 1959 m.⁵⁰).

⁴⁷ Pasikorė Ch. Kupricienė, kino „Metropolitaino“ savininkė, *Dienos naujienos*, 1933, birželio 30, Nr. 146, p. 3.

⁴⁸ Apie statybos darbus pil. Boriso Kuprico prie Laisvės al. 41: pastatymas trobesio kino teatrui, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 3973, l. 1–12; Boriso Kuprico ir jo įpėdinių nuosavybė Laisvės al. 41, *KAA*, f. 209, ap. 3, b. 3032, l. 1–231; Kino teatro „Metropolitain“ brėžiniai, susirašinėjimas, patikrinimo aktai, 1927–1940, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 18, l. 1–107 [minėtas 1935 01 23 kino teatro apžiūros aktas: l. 72].

⁴⁹ 1945 12 21, Dėl perdavimo Kauno jaunimo ir muzikinės komedijos teatrui namo Stalino pr. Nr. 41, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 3972, l. 2.

⁵⁰ Jaunojo žiūrovo teatro rekonstrukcija Kaune, 1950–1959, *KAA*, f. 1702, ap. 2, b. 105, l. 1–43; Jaunojo žiūrovo teatro rekonstrukcija Kaune. Genplanas, 1953–1959, *KAA*, f. 1702, ap. 2, b. 104, l. 1–54.

Kapitol

Kino teatras *Kapitol* atidarytas 1931 m. sausio 7 d.⁵¹ Prano Sližio naujai pastatytuose namuose Laisvės al. 22 (dabar Laisvės al. 36, namas su sovietiniais laikais ten buvusio kino teatro *Kanklės* reklama). Atsargos pulkininkas, gydytojas Pranas Sližys su kinematografijos verslu pats nebuvo susijęs, todėl pasamdė apsuokrų verslininką iš Talino – Leo Fallsteiną, turėjusį Kaune ir kino filmų nuomos kontorą *Ars*, pradėjusią veikti 1930 m. sausio 1 d. ir registruotą iš pradžių Laisvės al. 15, po to Laisvės al. 19. 1939 m. jis įvardijamas ir kaip kino teatro *Metropolitain* savininkas, – tikriausiai dėl to, kad *Metropolitain* valdymas iš *Forum* savininkų perėjo į kino filmų nuomos kontoros *Ars* rankas⁵². 400 vietų kino teatras *Kapitol* iš karto tapo vienu lankomiausių kino teatrų (po *Forum*). Tiesa, ne dėl paskaitų ir filmų, puoselėjančių tautos dorovę ir sveikatą. Pvz., filmas *Mergaitės, saugokitės vyrų*, papildytas Vytauto Bičiūno paskaita *Tautos sveikata*, galėjo patraukti nebent feministiškai nusiteikusių visuomenės dalį⁵³. *Kapitol* buvo geras melodramų ir komedijų derinys. Tiesa, ir ši kino teatrą buvo paveikusi 1932–1933 m. ekonominė krizė, dėl to lankytojų, kaip ir kituose Laisvės al. kino teatruose, sumažėjo beveik perpus⁵⁴. Galima pajuokauti, kad šiam kino teatrui krizė padėjo įveikti grožis. 1933 m. vasario mėn. vykusiame Lietuvos kino teatrų tarnautojų baliuje (beje, trukusiame visą naktį, nufilmuotame ir po to parodytame kino teatruose šalia kronikos) išrinkta gražiausia kino tarnautoja. Ja tapo *Ars* kino filmų nuomos kontoros tarnautoja ir kino teatro *Kapitol* kasi-ninkė (tuo metu 27 m.) Elena Matulevičiūtė, dirbusi iki pat 1940 m.⁵⁵ Nuo 1936 m. kino teatrui *Kapitol* buvo iškilusi rimta problema dėl kino aparato patalpos įrengimo pagal kino teatrams keliamus reikalavimus. Liepta įrengti kitą įėjimą į aparato patalpą, bet namo savininkas P. Sližys teisinosi, jog nei finansiskai, nei techniškai tai neįmanoma. 1939 m. problema išspręsta padarius plačią angą aparato patalpos lubose, tačiau šis sprendimas vis tiek netenkino miesto statybos komisijos⁵⁶. Pats Leo Fallsteinas Kaune būdavo retai, dažniausiai kino filmų nuomos kontoros reikalais, bet kino teatrui toks žmogus buvo naudingas. Kino teatro *Kapitol* reikalus jo veikimo pradžioje faktiškai tvarkė

⁵¹ Kas savaitę naujas kinas, *Lietuvos aidas*, 1931, sausio 8, Nr. 5, p. 6; Atsidarė naujas kino, *Lietuvos žinios*, 1931, sausio 8, Nr. 5, p. 5.

⁵² Metropoliteno“ teatras naujose rankose, *Lietuvos žinios*, 1939, sausio 12, Nr. 9, p. 5.

⁵³ Įdomi filma su paskaita, *Dienos naujienos*, 1932, kovo 23, Nr. 67, p. 3.

⁵⁴ Kauno kinouose per pusę sumažėjo lankytojų, *Lietuvos žinios*, 1934, vasario 2, Nr. 27.

⁵⁵ Kauno kino-teatrų tarnautojai išrinko savo gražuolę, *Dienos naujienos*, 1933, vasario 8, Nr. 32, p. 2.

⁵⁶ 1936 11 09, Kino teatro „Kapitol“ namo savininko Pr. Sližio prašymas vyr. statybos inspektoriumi; 1939 02 09, Kino teatro „Kapitol“ vedėjo St. Podleckio prašymas; 1939 02 10, Leidimas kino teatrui „Kapitol“ veikti su išlyga, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 26, l. 42, 56–57.

kino teatro vedėja Ona Meiksimienė. 1932 08 12 kino teatro savininkas Leo Fallsteinas įgaliavo tvarkyti kino teatro *Kapitol* reikalus jo vardu ir būti kino teatro vedėju Stasį Gulevičių⁵⁷. 1938–1939 m. Leo Fallsteino įgaliotiniu tapo Stasys Podleckis⁵⁸. 1939 09 28 Anna Meiksin, remdamasi Leo Fallsteino įgaliavimu, įteisino buhalterį Tanchumą Vilenčiką kaip kino teatro *Kapitol* vedėją⁵⁹. 1940 m. užėjus sovietams, jis liko už viską atsakingas, drauge eidamas Ars kontoros ir kino teatro buhalterio pareigas. Beje, būtent T. Vilenčikas paliudijo⁶⁰, jog *Ars* faktinė likvidacija įvyko ne ją nacionalizavus 1940 m. spalio 28 d., o anksčiau, kai 1940 m. rugpjūčio 5 d. nurodymu išimti iš apyvartos visi ne SSSR filmai, o turimus SSSR kino filmus reikėjo perduoti *Glavkino prokat* kontorai, pradėjusiai veikti nuo 1940 m. rugpjūčio 8 d.

Forum

Kino teatras *Forum* statytas 1930 m. (S. Pocius prašymas leisti statyti kino teatrą pateiktas 1929 m. lapkričio 28 d., leidimas statyti kino teatrą gautas 1929 m. gruodžio 27 d.), projektas ir statybos darbų techninė priežiūra – inž., arch. Karolio Reisono. Namų valdos prie Laisvės al. 32 ir kino teatro savininku nurodomas Stasys Pocius. Jam priklausė ir namas Laisvės al. 32, pro kurio arką patenkama į kino teatro pastatą. 1930 m. gruodžio 22 d. komisijos aktu kino teatras *Forum* buvo pripažintas tinkamu eksploatuoti. Kino teatrą pašventino kanauninkas J. Tumas (bene vienintelėje laikraščio nuotraukoje, kurioje matyti kino teatro vidus, užfiksuota pati šventinimo akimirka). Kino teatro vedėju paskirtas Lubomiras Juchnevičius. 1930 m. kino teatre *Forum* įrengta 550 vietų salėje ir 190 vietų balkone, 1933 m. – 660 vietų (kaip savininkai įvardijami S. Pocius ir K. Bandzevičius), o 1939 m. nurodoma, jog kino teatre *Forum* yra 700 vietų (savininkai – E. Mikševičienė ir O. Bandzevičienė). 1940 m. kino teatro *Forum* vedėju nurodomas V. Petkevičius, savininkai tie patys.⁶¹ Kino teatro savininkai lietuviai pasižymėjo rusų filmo *Grok, raudok, mano*

⁵⁷ 1933 12 30, Leo Fallsteino įgaliavimas Stasiui Gulevičiui, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 26, l. 18, 18v.

⁵⁸ 1938 05 10, Kino teatro „Kapitol“ vedėjo-įgaliotinio St. Podleckio prašymas; 1939 02 09, Kino teatro „Kapitol“ vedėjo St. Podleckio prašymas; 1939 02 10, VRM leidimas St. Podleckiui laikyti kino teatrą „Kapitol“, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 26, l. 49, 56, 60.

⁵⁹ 1939 09 28, Annos Meiksin įgaliavimas Tanchumui Vilenčikui; Pažyma, kad T. Vilenčikas „Kapitol“ vedėjas nuo 1939 09 28, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 26, l. 59, 62.

⁶⁰ 1940 10, T. Vilenčiko raštas mokesčių inspekcijai, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 8836, l. 52.

⁶¹ Stasio Pocius kino teatras „Forum“. Statybos darbai. Kino teatro veikimas, 1929–1940, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 3939, l. 1–50; Kino teatro „Forum“ planai, patikrinimo aktai, susirašinėjimas, 1929–1940, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 24, l. 1–50; Nauja meno įstaiga Kaune: kino teatras „Forum“, *Diena*, 1931, sausio 4, Nr. 1, p. 8: nuotr.

armonika reklama, dėl kurios buvo apkaltinti bolševikine agitacija ir netradicine vokiečių filmo *Trader Horn* reklama-konkursu (atsiuntusiam tinkamiausią ir trumpiausią atsakymą, dėl ko patiko šis filmas, buvo paskirtas prizas – firmos *Philips* radijo aparatas)⁶². Dabartinis buvusio kino teatro adresas – Laisvės al. 46a (sovietiniais laikais čia veikė kino teatras *Laisvė*, kurio iškaba likusi iki šiol). Šiuo metu šiek tiek apleistame pastate įsikūrė rusų kultūros klubas *Metelica*. Namų fasade neliko pagrindinių puošybos elementų: puošnių durų, stulpų imitacijos fasado centre ir kristalą primenančio papuošimo virš durų palei stogą.

Romuva

Antano ir Petro Steikūnų kino teatras *Romuva* projektuotas kaip 654 vietų, pastatytas turėjo 687 vietas. Šio moderniausio Kaune kino teatro projekto autorius – inž., arch. Nikolajus Mačiulskis, gyvenęs Kaune, Višinskio g. 27-3. Projektas parengtas 1938 m. gruodžio 21 d. Kino teatras statytas adresu Laisvės al. 36 (dabar Laisvės al. 54). Šalia kino teatro Antanas ir Petras Steikūnai pasistatė ir gyvenamąjį namą (Laisvės al. 36), kurį projektavo dipl. stat. inž. Algirdas Prapuolenis. Kino teatras pradėtas statyti 1939 m. gegužės mėn. ir planuotas pastatyti dar iki 1940 m. pradžios, bet komisijos apžiūrėtas ir leistas eksploatuoti tik 1940 m. balandžio 13 d., o atidarytas 1940 m. balandžio 17 d. Net po to dar nebuvo užbaigti visi darbai. Juos sutrukdė nereguliarus medžiagų tiekimas, vykęs karo sąlygomis, bei labai dideli savininkų ir architekto reikalavimai kino teatro įrengimui. *Romuva* turėjo simbolizuoti naują kokybės aspektu Kauno kino teatrų raidos etapą. Kad būtų sudarytos palankiausios sąlygos žiūrovams atsipalaiduoti ir žiūrėti kokybiškai rodomus filmus, reikalinga didelė erdvė (net 800 m² plotą užimančiame pastate vien salei skirta 6000 m³, 10 m³ erdvės vienam žmogui). Labai gera salės akustika (specialios konstrukcijos, netinkuotos lubos, nesukeliančios rezonanso, sienos padengtos specialia akustikai reikalinga medžiaga, kuri buvo patentuota Lietuvoje), patogūs, estetiškai baldai ir optimalus jų išdėstymas (lietuviško stiliaus minkštos kėdės ir kiti baldai, pagaminti Jono Vainausko ir Vinco Kliokio baldų ir medžio apdirbimo dirbtuvėse, medžiaga kėdėms austa liaudies menui ir namų pramonei remti kooperatinėje bendrovėje *Marginiai*, kėdės išdėstytos taip, kad kiekvienas žiūrovas galėtų nekliudomas žiūrėti, kas dedasi ekrane, nes kiekvienos kėdės centras – ekrano centras). Salė be balkono, todėl jos erdvė optiškai padidėja. Labai gera kino salės ventiliacija: pastovi oro cirkuliacija, vasarą, jei karšta,

⁶² Bolševikiška agitacija „Forume“, *Lietuvos aidas*, 1932, rugsėjo 21, Nr. 214, p. 6; [„Forum“. Neužilgo milžiniška premjera!..], *Dienos naujienos*, 1932, spalio 8, Nr. 230, p. 2; „Forumo“ konkurso rezultatai, *Lietuvos aidas*, 1932, lapkričio 5, Nr. 252, p. 7 [laimėjo panelė J. Ostrauskaitė].

oras gali būti atvėsinamas specialiu įrenginiu iki 15 laipsnių šilumos. Moderni kino filmų rodyimo aparatūra, tinkamas jos išdėstymas: kino teatre buvo įrengta moderniškiausia visam Pabaltijyje ir Europoje *Zeiss-Kon* aparatūra, šviesos iš aparato į ekraną kritimo kampas – tik 4–5 laipsniai, įsigyta speciali aparatūra reklamų fonui pajvairinti. Be to, maloniai nuteikdavo estetiška, graži viso kino teatro aplinka – tiek vidaus, tiek išorės.⁶³ Simboliška, kad atidarymo proga kino teatre parodyta *Didžiosios meilės simfonija*. Kino teatras buvo vertas, kad jį pamiltų žiūrovai. Dabar tai vienintelis iš 1940 m. Kaune veikusių kino teatrų, kurį dar įmanoma atgaivinti.

S.T.D. (Studentai)

Studentų techninės draugijos kino teatras *S.T.D.*, buvęs Gedimino g. 36 (dabar Gedimino g. 40a, kieme už koldūninės, Kauno Dievo malonės baptistų bažnyčios) veikė nuo 1929 m. Prašymas įrengti R. Skipičio namuose kino teatro salę gautas 1929 m. rugsėjo 10 d., pasirašytas Studentų techninės draugijos valdybos pirmininko Prano Strakšo. Jau iš anksto buvo aišku, jog *S.T.D.* bus tik salė kino filmams rodyti ir netaps tikru kino teatru. Studentų pageidavimai buvo kuklūs: kino filmams rodyti jiems užtenką nedidelės patalpos, nereikia net patalpos bilietų kasai bei patalpos žiūrovams rinktis prieš patenkant į kino salę. Nuo 1936 m. birželio 10 d. kino teatrą *S.T.D.* išlaikė lietuvių studentų vartotojų bendrovė *Studentai*. 1936 m. komisijos, tikrinusios kino teatrų būklę, akte liudijama, jog salėje, kuri dienos metu buvo naudojama kaip studentų valgykla, buvo 120 vietų (1939 m. jų sumažinta iki 108). *S.T.D.* nebuvo elementarių kino teatro patogumų, jį buvo nesaugu eksploatuoti dėl netinkamos ventiliacijos, neįrengtų atsarginių išėjimų ir kt. 1936 m. spalio 23 d. komisijos akte rekomenduota kino teatrą, kaip veikiančią netinkamomis sąlygomis, uždaryti. *S.T.D.* kažkaip pavyko šią komisijos rekomendaciją ignoruoti. Bendrovės *Studentai* užsakymu 1938 m. parengtas kino salės *Studentai* (buvusios *S.T.D.*) atnaujinimo projektas. Jį nubraižė inž. Vytautas Klimavičius⁶⁴.

⁶³ 1938 12 21, A. ir P. Steikūnų kino teatro Kaune, Laisvės al. 36 projektas, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 3955, l. 38; Antano ir Petro Steikūnų gyvenamo namo projektas Kaune, Laisvės al. 36, 1940, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 3955, l. 45; 1940 m. balandžio 13 d. kino teatro „Romuva“ apžiūrėjimo aktas, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 3955, l. 87; Steikūnų „Romuvos“ kinas, *Lietuvos žinios*, 1940, balandžio 18, Nr. 87, p. 8; Naujas įnašas į lietuvių verslininkų gyvenimą: A. ir P. Steikūnų kino teatro „Romuva“ atidarymo proga, *Verslas*, 1940, balandžio 20, Nr. 16, p. 2.

⁶⁴ Lietuvos studentų techninės draugijos kino teatro „S.T.D.“ Gedimino g. 36 įrengimas, 1929–1936, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 1510, l. 1–15; Kino teatro STD planai, patikrinimo aktai, susirašinėjimas, 1929–1940, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 21, l. 1–39 [1938 08 31 kino salės atnaujinimo projektas: l. 35–37].

Tilmanso salės kinas

Tilmanso salę filmams ir vaidinimams (dar vadintą *Tilmans sale*, Vlado Molčanovo kino teatru *Dailė, Dailės teatru*, M. Garmienės-Jansonienės kino teatru *Vaidila*) sumanyta įrengti 1923 m., naudojant vaidinimams, koncertams ir baliams skirtą erdvę nereguliariai rodyti kino filmus. Tilmanso salės įrengimo filmams ir vaidinimams projektas parengtas 1923 05 14 inž. V. Ruškevičiaus. Kino salės paruošimu ir išlaikymu rūpinosi bendrovė *Tilmans*. Salė kino filmams rodyti veikė buvusiam Tilmanso kultūros klube (M. Ligoninės g. 27, po to Pramonės g. 27, Napoleono g. 27, dabar Kaunakiemio g. 9). 1924 m. pabaigoje Tilmanso salės įrengimu kino filmams rodyti rūpinosi jos administratorius Jonas Feodosovas, o projektą 1924 12 05 paruošė inž. P. Taračkovas. Abiem projektais nebuvo siekiama sukurti nuolatines kino filmų rodyimo erdves. Jonas Feodosovas prašė leisti dirbti net galutinai visko neįrengus, nes neturįs lėšų (1924 12 06). Leidimas, nors ir su išlygomis, buvo gautas. 1925 m. pabaigoje kino salės vedėjas buvo tas pats Jonas Feodosovas. 1926 m. kino salė nustojo veikti⁶⁵. Vladas Molčanovas siekė įrengti Tilmanso salėje ne nuolat veikiančią, bet tikrą kino teatrą, kuriame būtų pastovios žiūrovų vietos tiek kino, tiek teatro publikai. Tilmanso teatro ir kino teatro planas, braižytas statybos techniko J. Dubausko, buvo patvirtintas 1930 12 06, o leidimas kino teatrui veikti gautas 1930 m. gruodžio 12 d. iš pradžių vieneriems metams, po to vis pratęsiant. Kinas iš pradžių turėjo tik 180 vietų, veikė tris dienas per savaitę, o likusį laiką salė buvo naudojama Tilmanso teatro reikmėms (repeticijoms, mėgėjų trupių, Valstybės teatro, kurio pagrindinės patalpos dažnai buvo remontuojamos, vaidinimams). Teatrui šioje vietoje tradiciškai buvo skiriama daugiau dėmesio, net pabrėžiant, kad kai kurie pertvarkymai negalimi dėl teatro reikmių, pvz., projektoriaus būdelės perkėlimas į balkoną. Perkėlus kino projektorių į balkoną, jis negalėtų būti skiriamas teatrui, o sąlygas diktuojąs teatras, nes patalpa kinui naudojama tik tada, kai jos neužėmęs teatras ar įvairių organizacijų renginiai. Iš 1930 m. gruodžio 12 d. kino teatro pirmo ir antro aukšto vietų plano bei 1934 m. sausio 27 d. kino teatro apžiūros akto matyti, jog 1930 m. pabaigoje ir vėliau jame jau buvo 169 vietos parteryje, 140 vietų balkone ir 45 vietos ložėse, iš viso 354 vietos. Vladas Molčanovas 1935 07 08 prašyme vidaus reikalų ministrui dėl leidimo veikti kino teatrui Tilmanso salėje, nepašalinus visų 1935 03 10 kino teatro apžiūros akte įvardytų trūkumų, pabrėžė savo sunkią finansinę padėtį, dėl kurios negebėsiąs atlikti kapitalinio remonto ir prašė trūkumų pašalinimą atidėti bent dvejiems metams. Jis taip pat motyvavo tolesnio kino teatro veikimo poreikį tuo, kad ši įstaiga bene vienintelė gali būti kultūros židiniu neturtingiems

⁶⁵ Jono Feodosovo Tilmanso salės kino teatras, 1924–1925, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 17, l. 1–8, 36–39.

Karmelitų rajono gyventojams⁶⁶. Kino teatro veikla buvo pratęsta, tik kino teatro salę perėmus iš Vlodo Molčanovo kitiems jos nuomotojams Antanui Norvaišai ir Marijai Garmienei. Šie 1935 10 16 raštu informavo vidaus reikalų ministrą apie pašalintus trūkumus iš V. Molčanovo perimtame kino teatre ir prašė leisti jam toliau veikti. Leidimas duotas 1935 11 02 iki 1936 07 15 (po to kelis kartus pratęstas). Kino teatras tuo metu vadinosi *Dailės teatru*⁶⁷. Šiuo pavadinimu kino teatras veikė iki 1938 m. 1938 07 02 *Dailės teatro* savininkė Marija Jansonienė (buvusi Garmienė), gyvenanti ten pat, kur ir buvo įsikūręs kino teatras (tuo metu Napoleono g. 27), parašė prašymą vidaus reikalų ministrui pratęsti kino teatro veikimo leidimą dar vieneriems metams, pakeičiant jo pavadinimą į *Vaidila*⁶⁸. 1938 07 22 leidimas *Vaidilos* kino teatrui veikti buvo duotas, remiantis 1938 07 11 kino teatro apžiūros aktu (dar kino teatro *Dailė* pavadinimu)⁶⁹. Pagal šį aktą rekomenduota salę ir fojė perdažyti šviesesnėmis spalvomis⁷⁰. 1939 m. kino teatras užsidarė dėl ekonominių sunkumų. 1939 01 29 kino teatro *Vaidila* savininkė Marija Jansonienė dar prašė pratęsti kino teatro veikimą iki 1939 m. kovo 1 d.⁷¹ Nuo to laiko patalpos turėjo būti naudojamos kitoms reikmėms, jas prašė išnuomoti akcinė bendrovė *Lietuvos Philips*, ten įsirengusi savo sandėlius. Sovietiniais metais pastate veikė darbininkų kultūros klubas *Pergalė* su kino sale. Dabartinė pastato, esančio Kaunakiemio g. 9, šalia *Akropolis*, būklė apverktina, likusi tik viena siena ir šiek tiek buvusio pastato likučių.

Šv. Zitos draugijos Kaune salė kino filmams rodyti

Nereguliariam kino filmų rodymui buvo naudojama ir gražių Šv. Zitos draugijos namų Kaune (to meto adresas – Seimo g. 8) salė. Pagal inž. N. B. Joffe'ės projektą (galutinai patvirtintą, kino salei jau pradėjus veikti) ten buvo įrengta būdelė kino aparatūrai ir

⁶⁶ Vlodo Molčanovo Tilmanso kino teatras, 1930–1935, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 17, l. 15, 17, 20, 29–30, 44.

⁶⁷ 1935 09 06, Kauno apskr. viršininko raportas policijos III-os nuovados viršininkui dėl Tilmanso kino teatro veikimo; 1935 10 16, Tilmanso kino teatro nuomotojų prašymas perimti iš Vl. Molčanovo kino teatro salę; 1935 11 02, Leidimas M. Garmienei ir A. Norvaišai laikyti Pramonės g. 29 kino teatrą „Dailės teatras“, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 17, l. 49–50, 53.

⁶⁸ 1938 07 02, M. Jansonienės prašymas, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 17, l. 74.

⁶⁹ 1938 07 11, Kino teatro „Dailė“ apžiūros aktas, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 17, l. 80 [analogiškas apžiūros aktas saugomas ir KAA].

⁷⁰ 1938 07 11, Kino teatro „Dailė“ apžiūros aktas, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 5157, l. 10.

⁷¹ 1939 01 29, Prašymas M. Jansonienės kino teatro „Vaidila“ veikimui, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 17, l. 79.

1926 10 08 apžiūros aktu konstatuota, jog kino seansams Šv. Zitos draugijos namų salėje kliūčių nėra⁷². Iš 1929 10 15 apžiūros akto matome, jog ši salė kino filmams rodyti gavo *Žvaigždės* pavadinimą ir jos savininku nurodytas Petras Pautienis. Salė, kurioje įrengta būdelė kino aparatūrai, buvo namų antrame aukšte. Kino filmai rodyti du kartus per savaitę – penktadienį ir šeštadienį. Salėje numatyta 170 vietų, tačiau kiek jų iš tikrųjų buvo kino seansų metu, niekas nekontroliavo. Kėdės salėje nebuvo pritvirtintos prie grindų ir viena su kita nesujungtos. Neteko užtikti dokumentų su priekaištais dėl priešgaisrinės saugos⁷³. Vis dėlto ši salė neatitiko kino teatrams keliamų reikalavimų, nes statybos metu nebuvo numatyta įrengti kino teatrą. Vladas Molčanovas (kino teatro buvusiam Tilmanso kultūros klube savininkas), 1930 m. perėmęs kino filmų rodymą Šv. Zitos draugijos namų salėje, 1930 09 16 prašyme leisti čia rodyti kino filmus mini, jog nereikėtų visiems kino teatrams akiai taikyti tuos pačius reikalavimus. Jis taip pat nurodė, jog salėje gali tilpti 250 žmonių, o ne 150, kaip reikalauja miesto statybos komisija⁷⁴. Vladas Molčanovas savo pageidavime ne nuolat rodyti kino filmus Šv. Zitos draugijos namų salėje 1930 08 25 vidaus reikalų ministrui patvirtino, jog pertvarkė buvusius Petro Pautieno salės įrengimus kino filmams rodyti ir pastatė naują kino aparatą⁷⁵. Iš 1930 11 24 kino teatro įrengimo Šv. Zitos draugijos namų Seimo g. 8 salėje apžiūros akto matyti, jog savininkui Vladui Molčanovui leista rodyti kino filmus šioje salėje tris kartus per savaitę. Lyginant su Petro Pautienio salės įrengimu, 1930 m. salės kėdės jau buvo sujungtos ir pritvirtintos prie grindų. Virš kino teatro salės buvęs Šv. Zitos draugijos viešbutis buvo atskirtas kapitaline mūro siena⁷⁶.

Žydu sveikatos draugijos Oze kino salė Poškos g. 1

Projektas įrengti kino aparato būdelę kino filmams rodyti žydu sveikatos draugijos *Oze* salėje patvirtintas 1928 11 06. Salė žiūrovams buvo dviaukščio pastato pirmame aukšte, o kino aparato būdelė įrengta salės antrame aukšte. Miesto statybos inspekcijos

⁷² 1926 10 08, Zitiečių dr-jos salėje įrengto kino teatro apžiūros aktas, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1230, l. 28–29.

⁷³ 1929 10 15, Kino „Žvaigždė“ apžiūros aktas, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1230, l. 10.

⁷⁴ 1930 09 16, Vlado Molčanovo prašymas demonstruoti kino filmus Šv. Zitos dr-jos salėje, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1230, l. 23–24.

⁷⁵ 1930 08 25, Vlado Molčanovo pareiškimas vidaus reikalų ministrui, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1230, l. 3.

⁷⁶ 1930 11 24, Šv. Zitos dr-jos namuose kino teatro apžiūros aktas, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1230, l. 12.

leidimas dėl kino filmų rodymo salės įrengimo žydų sveikatos draugijos *Oze* patalpose Poškos g. 1 buvo duotas 1928 11 26. Įrengus kino aparato būdelę žydų sveikatos draugijos *Oze* salėje, 1929 11 18 apžiūros akte nurodyta, jog kino aparato būdelės įrengimas degamiems filmams rodyti yra pavojingas, gali sukelti gaisrą. Komisijos nuomone, neperdirbus kino aparato būdelės, šioje salėje rodyti filmų negalima. Remiantis šio akto išvadomis, Kauno miesto ir apskrities viršininkas rašte Kauno miesto policijos vadui paskyrė vieno mėnesio terminą sutvarkyti žydų draugijos *Oze* salę ir kiną Poškos g. 1. Šie reikalavimai nebuvo įgyvendinti ir kino filmai salėje nebuvo rodomi⁷⁷.

Centre veikę vasaros kino teatrai

Prano Dobkevičiaus vasaros kino teatras Ars

Prano Dobkevičiaus vasaros kino teatras *Ars* veikė 1927 m. vasarą Jonui Stonkui ir Marijai Stonkienei priklausiusiame sode, atvirame ore, kur buvo įrengta būdelė kino aparatūrai (leista įrengti su sąlyga, kad joje nebus laikomi kino filmai), dengtas paviljonas su vietomis žiūrovams ir bufetu. Sodas, pasak reklamos *Ryto* laikraštyje, buvęs iliuminuotas, o bufete lankytojai galėjo skaniai ir pigiai pavalgyti pusryčius, pietus ir vakarienę (t. y. ne tik kino seansų metu, kurie prasidėdavo vakare, 20.30 val.). Dalis sodo erdvės išliko iki šiol. Kino teatras buvo sklype, dar vadinamame darželiu-pienine, prie Gedimino g. 33, netoli Gedimino ir Kalnų (Putvinskio) gatvių susikirtimo, už Jono ir Marijos Stonkų namo bei pastato, priklausiusio Romanui Polovinskui ir Zofijai Markusienei. Dalis Jono ir Marijos Stonkų sklypo, jiems gyvenant Klaipėdoje ir Palangoje, 1930 m. buvo parduota Latvijos atstovybei, į tą dalį pateko ir darželio-pieninės sklypas, taigi tuo laiku kino teatras veikti jau negalėjo. Ar jis veikė 1928–1929 m., patikimų duomenų aptikti nepavyko⁷⁸.

⁷⁷ Kauno miesto valdybos patvirtintas braižinys ir duotas leidimas žydų sveikatos draugijai „Oze“ įrengti kino teatrą Poškos g. 1, 1928–1930, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1327, l. 1–19.

⁷⁸ Apie statybos darbus Prano Dobkevičiaus prie Gedimino g. 33, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 1500, l. 1–10; Kino „Ars“ (darželis-pieninė) Gedimino g. 33... [Reklamos], *Rytas*, 1927, birželio 22, Nr. 138, p. 3; birželio 30, Nr. 144, p. 3; 1934 12 19, Kauno apyg. vyr. notaro raštas apie Jono Stonkaus žemės sklypo pardavimą 1930 05 12 Latvijos pasiuntinybei, *KAA*, f. 214, ap. 1, b. 1397, l. 13.

*Elenos Varnaitės-Jančevskienės
vasaros kino teatras žydų centrinio
banko pasaže*

Vasaros kino teatras žydų centrinio banko pasaže veikė antro aukšto lauko terasoje, ant stogo. Kino teatro savininkė Elena Varnaitė-Jančevskienė, 1925 m. gegužės 9 d. prašydama leidimo šiam kino teatrui veikti, motyvavo, jog kai kuriose Europos valstybėse tokie kino teatrai jau sėkmingai veikia. Ji užtikrino, jog vieta pritaikyta kino teatro darbui ir nesą jokio gaisro pavojaus. Vis dėlto leidimas veikti šiam kino teatrui buvo išduotas 1925 05 18 tik dviem vasaros sezonams ir su sąlyga, kad aparato būdelės sienos ir lubos būtų padarytos iš nedegios medžiagos⁷⁹.

Vasaros kino teatras miesto sode

Miesto sodas buvo labai palanki vieta miesto renginiams, vykusiems prie stacionariai įrengtos vasaros teatro scenos. Šia scena naudotasi ir kino filmams rodyti, be to, buvo įrengtas vasaros kino teatras sezoniniam kino teatrui. Planams šioje erdvėje pastatyti nuolatos veikiančią kino teatrą ir restoraną nebuvo lemta išsipildyti. 1923 m. sausio 14 d. Kauno miesto valdybos nutarimu buvo paskelbtas konkursas įrengti miesto sode restoraną ir salę susirinkimams, koncertams, kinematografui. Konkursą 1924 m. liepos 7 d. laimėjo akcinės bendrovės *Arš* Rygoje (atstovas Lietuvoje – Jurgis Štiglicis) pasiūlymas pastatyti kino teatrą ir restoraną miesto sode pagal latvių architekto F. Saulinš projektą. Kinematografą ir restoraną miesto sode savo lėšomis turėjo parengti ir pastatyti akcinė bendrovė *Arš*. Ji taip pat turėjo priimti varžytinių sąlygą, jog po 15 metų ši savivaldybės bendrovei išnuomotą objektą su žeme perleis Kauno miesto valdybos nuosavybėn⁸⁰. Ši sąlyga buvo nepalanki investuotojui. Be to, Kauno miesto savivaldybė tuo metu labiau rūpinosi Valstybės teatro remontu. Latvių verslininkų planai būtų neišvengę didelių miesto sodo infrastruktūros pokyčių, susijusių ir su Valstybės teatro funkcionavimu. Savivaldybė šiais pokyčiais nebuvo suinteresuota, tai kirtosi ir su vietos verslininkų interesais išlaikyti balaganų tipo statinius prie Valstybės teatro pastato. 1925 m. sausio mėn. buvo baigti Valstybės teatro dar 1921 m. pradėti remonto darbai⁸¹. Šis brangiai kainavęs ir nesklandžiai vykęs remontas

⁷⁹ Apie įrengimą kino teatro ant centralinio žydų banko rūmų prie Laisvės alėjos, 1925, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 4047, l. 1–7.

⁸⁰ Byla apie pastatymą restorano ir salės susirinkimams bei koncertams miesto sode, 1923–1924, *KAA*, f. 218, ap. 1, b. 100, l. 1–21.

⁸¹ Kauno miesto statybos skyrius. Miesto teatras, 1921–1925, *KAA*, f. 218, ap. 1, b. 1287, l. 1–35.

buvo tik pastato atnaujinimas, nesiimant jo rekonstrukcijos, kuri atlikta tik 1930 m. pagal inž. Vytauto Landsbergio projektą⁸². Jeigu būtų imtasi įgyvendinti latvių verslininkų pasiūlymą, tokią rekonstrukciją būtų reikėję atlikti jau anksčiau arba visai jos atsisakyti, Valstybės teatrą perkeltiant kitur (tokie planai atsirado gerokai vėliau, dramos teatrą siekiant atskirti nuo operos; realiai tik 1935 m. bandyta susitarti dėl Valstybės teatro dramos kolektyvo perkėlimo į *Metropolitain* kino teatro patalpas). Dėl nepalankiai susiklosčiusių aplinkybių prabangiai atrodantis kino teatras miesto sode nebuvo statomas (išliko tik kito neįvardyto objekto nuotraukos, pridėtos prie projekto kaip iliustracijos, kaip turėjo atrodyti salė kino filmams ir koncertams). 1925 m. paskelbtas varžytines įrengti kinematografą miesto sodo estradoje laimėjo civ. inž. Antano Rinkevičiaus projektas, kuris ir buvo įgyvendintas⁸³. Šio kinematografo nuomininkas 1925 m. buvo A. Navichavičius, savavališkai pasistatęs ir kino teatro būdelę (kasą), kurią miesto valdyba 1926 04 19 raštu Kauno m. policijos III nuovados viršininkui siūlo nugriauti, o vėlesniu raštu ragina nugriauti iki 1926 04 21⁸⁴. 1926 m. balandžio 26 d. pareiškimu Kauno miesto valdybai jau Vincas Stepovičius prašo duoti leidimą rodyti kino filmus miesto sode, toje pat patalpoje kaip ir 1925 m. Leidimas duotas 1926 04 27⁸⁵. Tais pačiais metais dar buvo atliktas šio vasaros kino teatro numatytas remontas bei įrengta vasaros teatro scena, uždengiant stogą pagal akcinės bendrovės *Nemunas* pristatytą projektą⁸⁶. Iš vasaros teatro statybos darbų 1933–1940 m. matyti, jog 1933 m. vasaros kino teatro nuomininku nurodytas Gabrielius Lanas. 1933 05 26 rašte Kauno miesto statybos komisijai jis informavo apie atliktus darbus, atsižvelgdamas į komisijos reikalavimus. Rašė, jog suolai sutvarkyti taip, kaip buvo nurodyta, išskyrus pirmąsias 10 eilių, kurių atstumas nuo teatro sienų mažesnis nei reikalaujami 90 cm, bet pirmųjų eilių perdirbimas pareikalautų per daug išlaidų. Pagal arch. inž. L. Čirickio parengtą vasaros teatro planą jame turėjo tilpti 1000 žmonių (su stovimomis vietomis). Gabrieliaus Lano prašymas leisti vasaros teatrui veikti, nors tvarkant vietas sėdėti nesilaikyta visų reikalavimų, buvo patenkintas 1933 m. sezonui su išlygomis. Vėlesniais metais problemų dėl vasaros kino teatro miesto sode veikimo neiškilo iki 1939 m., kai buvo nuspręsta sutvarkyti Valstybės teatro aplinką, keliančią gaisro pavojų. 1939 05 20 miesto sodo vasaros teatras išnuomotas už 3500 litų iki 1939 10 01 Jonui Vasiliauskui. Kauno miesto savivaldybė, kuriai priklausė J. Vasiliauskui išnuomotas vasaros

⁸² Adm. Vėtra, *Atnaujintasis teatras, 7 meno dienos*, 1930, spalio 7, Nr. 57, p. 3–6.

⁸³ *KAA*, f. 218, ap. 1, b. 231, l. 1–24.

⁸⁴ 1926 04 19, Kauno m. valdybos pasiūlymas pil. A. Navichavičiui nukelti jo pastatytą miesto sode kino teatro būdelę; 1926 04 20, Kauno m. valdybos raginimas nugriauti kino teatro būdelę miesto sode, *KAA*, f. 218, ap. 1, b. 291, l. 66–67.

⁸⁵ 1926 04 26, Leidimas vasaros kino teatrui miesto sode veikti, 1926 04 27; Vinco Stepovičiaus prašymas miesto valdybai, *KAA*, f. 218, ap. 1, b. 291, l. 64–65.

⁸⁶ Įrengimas Vasaros teatro miesto sode, 1926, *KAA*, f. 218, ap. 1, b. 291, l. 1–35.

teatras, 1939 m. liepos 8 d. raštu Kauno miesto statybos skyriui paprašė ištirti vasaros teatro griovimo klausimą. Miesto statybos skyriaus 1939 07 11 raštu pranešama, jog vasaros teatrą būtina nugriauti dar 1939 m. vasarą, nes dėl mažo atstumo iki jo gaisro atveju gali nukentėti Valstybės teatras (jau kartą degęs 1931 m. gegužės mėn.). Be to, galima pastato griūtis, susilpnėjus jo konstrukcijoms. Remontuoti statinį neapsimoka, netikslinga ir estetiniais sumetimais. Kauno miesto statybos komisijos 1939 12 28 apžiūros akte (pasirašytame 1940 02 01) nurodyta medinį vasaros teatrą nugriauti iki 1940 m. vasario 15 d. (1939 m. griovimo darbų taip ir nesiiimta). Tačiau ir šis terminas nebuvo galutinis, nes 1940 03 30 statybos ir sauskelių inspekcijos raštu Kauno miesto savivaldybei darbai vėl buvo atidėti iki 1941 m. vasario 15 d. Iki to laiko vasaros teatras buvo nugriautas⁸⁷.

Senamiestis

Liaudies namų kinas

Liaudies namų salėje, kaip ir buvusio Tilmanso kultūros klubo salėje, buvo išduodami laikini leidimai rodyti kino filmus, nesteigiant ten reguliariai veikiančio kino teatro. 1920 03 05 leista rodyti kino filmus Liaudies namų salėje *Saulės draugijai*⁸⁸, bet įvyko tik keli kino seansai. Po to buvo patenkintas Vaclovo Dapkaus ir Stanislovo Jakubavičiaus prašymas rodyti kino filmus 4 mėnesius (nuo 1920 12 30). Bendrasavininke įrašyta Ona Daugelienė⁸⁹. Nevykdant priešgaisrinės saugos reikalavimų, 1921 02 08 tolimesnė šio kino veikla laikinai uždrausta. Pateikus kinematografo įrengimo Liaudies namų salėje projektą, 1921 02 15 Vaclovui Dapkui ir Stanislovui Jakubavičiui išduotas laikinas leidimas iki 1921 05 01, jei bus įgyvendinti reikalavimai apsiriboti tik nedegiomis juostomis, nenaudoti salės balkono seanso metu, aparato būdelę iš nedegios medžiagos įrengti ne pačioje salėje, o už nedegios sienos.

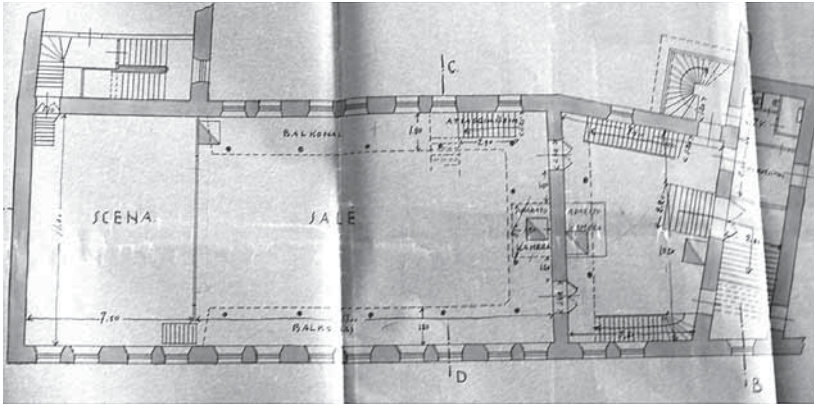
Taip pat turėjo būti įrengta gaisro signalizacija arba įvestas telefonas ir kt. Nijolės Lukšionytės-Tolvaišienės liudijimu, salę, 1921 m. pertvarkytą kino filmams rodyti, jau tada nuomojo Lietuvos šaulių sąjunga, 1923 m. šią salę suremontavusi⁹⁰. Labiau tikėtina, kad Lietuvos šaulių sąjunga salę nuomojo

⁸⁷ Kauno m. savivaldybės „Vasaros teatro“ statybos darbai, 1933–1941, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 3889, l. 1–13.

⁸⁸ 1920 03 05, Kauno m. ir apskr. viršininko leidimas „Saulės“ dr.-jai atidaryti Liaudies namuose kino teatrą, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1027, l. 8.

⁸⁹ 1920 12, Liaudies namų kino teatras, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1027, l. 4–7.

⁹⁰ Nijolė Lukšionytė-Tolvaišienė, *Gubernijos laikotarpis Kauno architektūroje: svarbiausi pastatai ir jų kūrėjai (1843–1915)*, Kaunas, 2001, p. 74.

3 pav. Liaudies namų salėje Kaune kinematografo įrengimo projektas. Leistas 1921 02 15: [Laikiniai ir su išlygomis], LCVA, f. 1622, ap. 4, b. 1027, l. 26

tik 1923 m. ir trumpam, remontą galėjo atlikti norėdama gauti laikiną leidimą kino filmams rodyti. 1923 m. vasario 16 d. proga išduotas laikinas leidimas Lietuvos šaulių sąjungai surengti kelis filmo *Klaipėdos atvadavimas* seansus (nuo vasario 16 iki 20 d.)⁹¹. 1928 m. užsimenama apie Liaudies namų teatro salėje veikusią kiną *Žvaigždė* (trys seansai per dieną). Bilietai į šį kiną kainavo 1–1,85 Lt, studentams ir moksleiviams – 55 ct⁹². 1936 m. vasarą, platinant Lukšio (dabar Šv. Gertrūdos) gatvę, buvo nugriautas šiaurinis Liaudies namų korpusas, kuriame dirbo teatro bufetas. 1940 m., anot N. Lukšionytės-Tolvaišienės, buvo paruoštas šių namų kapitalinio perstatymo projektas, kurį įgyvendinant pagrindinis korpusas nugriautas, o kiemo fligelis perstatytas į trijų aukštų namą (dabar Šv. Gertrūdos g. 31)⁹³.

Jėzuitų gimnazijos kino salė
Rotušės a. 12 (dabar Rotušės a. 9)

Po 1930 m. pastato (tuo metu Rotušės a. 12), vadinto Jėzuitų namais ir priklausiusio Kauno kunigų seminarijai, rekonstrukcijos (projekto autorius – architektas Eduardas Peyeris, rekonstrukcijos pradžia – 1925 m.; tačiau fligelio Daugirdo g. ir Rotušės a. kampe trečias ir ketvirtas aukštas pristatyti tik 1930 m. pabaigoje), ten įsikūrusi

⁹¹ 1923 02 10, Lietuvos šaulių sąjungos centro valdybos raštas VRM atstatymo komisariatui dėl filmų rodymo jų išnuomotoje salėje; 1923 02 15, Laikinas VRM Lietuvos atstatymo komisariato leidimas demonstruoti kino filmus Liaudies namų salėje, LCVA, f. 1622, ap. 4, b. 1027, l. 1–2.

⁹² Kino „Žvaigždė“, *Rytas*, 1928, kovo 19, Nr. 65, p. 3.

⁹³ Nijolė Lukšionytė-Tolvaišienė, *Gubernijos laikotarpis...*, p. 74.

Jėzuitų gimnazija 1931 m. įrengė gimnastikos salę, kurioje rodyti ir kino filmai. Ši pastato trečiame aukšte esanti salė vadinta Jėzuitų gimnazijos kino teatru. Kino filmai ten buvo rodomi nereguliariai, dažniausiai šeštadieniais ir sekmadieniais, 16 ir 19 val. Salė taip pat buvo naudojama įvairiems minėjimams, koncertams. Pvz., 1933 m. liepos mėn. ten buvo surengtas S. Dariaus ir S. Girėno žūties minėjimas su kino seansu po jo. Tais pačiais 1933 metais gimnazijos tėvų komitetas prašė VRM Piliečių apsaugos departamento patikrinti, ar kinas veikia pagal kino teatrų taisykles, bet gavo atsakymą, kad mokyklų ir kariuomenės dalių kino teatrams, veikiantiems pagal Švietimo ministerijos ar Krašto apsaugos ministerijos nuostatus, galioja savos taisyklės. Švietimo ministerija leido steigti kino teatrą Jėzuitų namuose, išnuomojamą privatiems asmenims, su sąlyga, kad į jį bus įleidžiami tik mokiniai ir jų tėvai. Iš tikrųjų kino salė buvo atvira ir žiūrovams iš miesto. Tėvų komitetas norėjo išsiaiškinti šią dviprasmišką padėtį, bet jiems nepavyko. 1939 m., jau gavusi oficialų Vyriausiosios statybų ir sauskelių inspekcijos užklausimą, Švietimo ministerija patvirtino, jog Jėzuitų kino teatras galėjo rodyti filmus tik moksleiviams ir jų tėvams. Su 1939 03 18 Vyr. statybų ir sauskelių inspekcijos raštu Kauno miesto policijos I nuovados viršininkui siunčiamas reklaminis Jėzuitų gimnazijos kino lapelis ir 1937 m. žinutė laikraštyje *XX amžius* liudijo, kad Švietimo ministerijos nuostatos nebuvo laikomasi.⁹⁴ Ar padėtis pasikeitė po 1939 m. susirašinėjimo, patikimų duomenų aptikti nepavyko. Aišku, kad Jėzuitų namų vadovybei buvo paranku nekreipti dėmesio į pažeidimus, nes salės nuoma kinui buvo papildomas pajamų šaltinis. Beje, ir filmai buvo užsakomi ne Švietimo ministerijos, o nuomininkų, kurie juos nuomojo tiesiogiai iš kino filmų nuomos kontorų, pvz., 1939 m. kontorai *Metro Goldwyn Mayer* už filmus sumokėta 1661 Lt⁹⁵.

Žaliakalnis

Palladium (Banga)

1927 10 25 Mendelis Abramsonas įteikė prašymą Kauno miesto statybos komisijai dėl kino teatro statybos Bliumai Kracerienei išnuomotame žemės sklype (tuo metu Aukštaičių g. 3a). Statybos leidimas išduotas 1927 m. spalio 31 d. Su šiuo prašymu atsiųstas kino teatro *Palladium* (vėliau pavadinto *Banga*) projektas buvo gražintas taisyti, nes

⁹⁴ Jėzuitų gimnazijos kino teatras Rotušės a. 12. 1925 04 02–1938 04 20, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 31, l. 1–41; Darbininkams atpigintas kinas [Jėzuitų gimn. kino teatre: žinutė], *XX amžius*, 1937, sausio 27, Nr. 17, p. 5.

⁹⁵ *Metro Goldwyn Mayer* filmų nuomavimo kontora. Žinios apie 1939 m. pardavimo pelnus, *KAA*, f. 209, ap. 2, b. 8840, l. 13.

pirminiame projekte nenumatytos nedegios sienos⁹⁶. 1927 m. lapkričio 8 d. statybos leidimas išduotas su sąlyga, kad sienos būtų aptinkuotos iš lauko pusės ir būtų atsižvelgta dar į kelias smulkesnes pastabas⁹⁷. 1928 06 27 kino teatro apžiūros akte konstatuota, jog kino teatras gali veikti su sąlyga, jog per 1 savaitę spygliuotos vielos tvora bus pakeista tinkline⁹⁸. Kino teatras *Palladium* (po to *Banga*) veikė nuo 1928 m. liepos 1 d. Aukštaičių g. 5 (dabar Aukštaičių g. 9, pastate įsikūrusi firma *Kaduva*). Kino teatras iš pradžių priklausė Kriauciūnams, o nuo 1929 m. – Mendeliui Abramsonui ir Juozui Baškiui. Kino teatras pastatytas Etlės Fridienės sklypo, perėjusio Rochos Abramsonienės nuosavybėn, dalyje. Iš Mendelio Abramsono kino teatrą nupirko Vulfas Epšteinas ir Mina Levienė, o jį rekonstravo ir *Banga* pavadino Leiba Epšteinas. 1933 m. šio 218 vietų kino teatro vedėju įvardijamas L. Žurauskas (prieš tai buvęs *Palas* kino teatro direktoriumi, tikėtina, jog *Bangos* vedėju tapo dar 1931 m.). 1933 12 30 Kauno miesto ir apskrities viršininko leidimas, įteisinantis kino teatro *Banga* veiklą, išduotas M. Ch. Gordonui ir I. Davidsonui, liudijo, jog pastarieji buvo tuo metu kino teatro valdytojai (valdos savininkai – Vulfas Epšteinas ir Mina Levienė)⁹⁹. 1935 m. kino teatro vedėju laikomas vienas kino teatro bendrasavininkų Leiba Epšteinas, o kino teatro savininkais iki pat 1940 m. lieka Leiba Epšteinas ir Mina Levienė. 1935 06 17 rašte kino teatro *Banga* savininkai pažymėjo, jog kai kuriems kino teatro apžiūros nurodytiems trūkumams ištaisyti reikėtų per didelių išlaidų, o pelnas už 1934 m. sudaręs tik apie 2000 Lt¹⁰⁰. Kokio lygio tie trūkumai, liudijo kaimyninės valdos Višinskio g. 25 savininkės Julės Marcinkevičienės 1935 m. skundas dėl kino teatro išvietės skleidžiamo smarso (kino teatro *Banga* savininku kažkodėl nurodomas Tevelis Joffe)¹⁰¹. Miesto statybos skyrius įpareigojo išvietę nugriauti per 1 mėn., bet iš 1940 m. rugpjūčio 6 d. kino teatro *Banga* apžiūrėjimo akto¹⁰² matyti, kad išvietė buvo tik kruopščiau sutvarkyta, o pastato viduje taip ir neįrengta (padarytas bendras išėjimas iš fojė į WC). Šiame akte nurodoma, jog kino teatras įrengtas primityviai, be centrinio šildymo, jaučiami skersvėjai, šis teatras neatitinka kino

⁹⁶ 1927 10 31, M. Abramsono prašymas leisti statyti kino teatrą; Leidimas statyti kino teatrą; 1927 11, Raštas dėl kino teatro projekto grąžinimo perprojektuoti, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 19, l. 2–4.

⁹⁷ 1927 11 08, Leidimas statyti kino teatrą, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 19, l. 5.

⁹⁸ 1928 06 27, Kino teatro „Palladium“ apžiūros aktas, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 19, l. 7.

⁹⁹ Nekilnojamas turtas Mendelio Abramsono ir Juozo Baškio, po to perėjęs Vulfui Epšteiniui ir Minai Levienei Aukštaičių g. 5, 1929–1939, *KAA*, f. 214, ap. 1, b. 246, l. 1 ir kt.; *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 19, l. 12.

¹⁰⁰ 1935 06 17, Kino teatro „Banga“ savininkai dėl mokesčių kino teatrui, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 19, l. 21.

¹⁰¹ Julės Marcinkevičienės skundas dėl kino teatro „Banga“ išvietės, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 212, l. 6.

¹⁰² 1940 08 06, Kino teatro „Banga“ apžiūros aktas, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 19, l. 49; *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 212, l. 21.

teatrams keliamų reikalavimų, todėl jį rekomenduota uždaryti. Dipl. inž. Algirdo Dirvianskio 1943 m. rugsėjo 4 d. prašymas buvusio kino teatro *Banga* patalpas Aukštaičių g. 5 leisti pritaikyti stalių dirbtuvėms¹⁰³ liudijo, jog *Banga* faktiškai buvo tik salė kinui rodyti, o ne tikras kino teatras.

Hollywood

Kino teatras *Hollywood* pradėtas statyti 1930 m. Statybos leidimas išduotas Jonui Baškiui, pirmajam kino teatro *Hollywood* savininkui, ten pat pasistačiusiam ir savo gyvenamąjį namą. 1932 m. gegužės mėn. statybos komisija apžiūrėjo įrengtą kino teatrą. Jame iš pradžių buvo planuotos 343 vietos, bet patvirtinta tik 219 (dvi eilės vietoj planuotų trijų).¹⁰⁴ 1933 m. kino teatras reklamavosi, jog nedidelės bilietų kainos patraukia žiūrovus, kurie čia noriai lankosi¹⁰⁵ (iš tiesų sąlygos, lyginant su netoliese veikusiu kino teatru *Banga*, buvo geresnės, ir tik 1936 m. dalis *Hollywood* žiūrovų patraukė į naują, modernų Žaliakalnio kino teatrą *Daina*). 1934 m. kino teatras *Hollywood* priklausė Dominykui Polovinskiui. 1934 m. gruodžio 12 d. kino teatro savininkai prašė leisti padidinti kino teatro vietų skaičių, pristatant kiekvienoje eilėje iš šono dar po vieną sudedamą kėdę. Jie motyvavo tuo, kad krizės metu reikia mažinti bilietų kainas ir racionaliau išnaudoti patalpas. Leista pristatyti po vieną kėdę tik iš kairės eilių pusės (234 vietos vietoj prašytų 248)¹⁰⁶. Dominykas Polovinskas iš kino teatro bendrasavininkų pasitraukė 1936 m. liepos 1 d., nes tapo 1936 m. pastatyto kino teatro *Daina* bendrasavininkiu. Pasitraukdamas iš kino teatro *Hollywood*, D. Polovinskas pranešė Kauno miesto ir apskrities viršininkui apie kino teatro uždarymą, neinformavęs apie tai bendrasavininkio Č. Kalinausko. Kino teatro *Hollywood* savininku tapusiam Česlovui Kalinauskui teko rūpintis kino teatro *Hollywood* veiklos pratęsimu, perrašant leidimą savo vardu¹⁰⁷. 1940 m. pateiktuose duomenyse apie vietų skaičių kino teatruose nurodyta, jog kino teatre *Hollywood* buvo 251 vieta (ložės – 30 vietų, I v. – 57, II v. – 84, III v. – 80).¹⁰⁸ Kino teatro *Hollywood* adresas iš pradžių buvo Ukmergės pl. 103. 1939 m. Ukmergės plentas

¹⁰³ Buvusių kino teatro „Banga“ patalpų Kaune, Aukštaičių g. 5, stalių dirbtuvei pritaikymo projektas, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 212, l. 27.

¹⁰⁴ Apie Jono Baškio statybos darbus Ukmergės pl. 103, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 7016, l. 1–82.

¹⁰⁵ Kino „Hollywood“. Kn.: *Lietuvių prekybininkų, pramonininkų ir amatininkų sąjungos kalendariaus adresų knyga 1933 metams*, Kaunas, 1933, p. 183.

¹⁰⁶ 1934 12 12, Kino teatro „Hollywood“ savininko D. Polovinsko prašymas padidinti kino teatro vietų skaičių; 1934 12 18, Leidimas pristatyti kino teatre „Hollywood“ po vieną kėdę iš kairės pusės, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 30, l. 4–5.

¹⁰⁷ 1936 07 07, Kino „Hollywood“ savininko prašymas leisti veikti kino teatrui, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 30, l. 46.

¹⁰⁸ 1940 08 22, Apie vietų skaičių kino teatruose, *KAA*, f. 100, ap. 1, b. 125, l. 38.

pavadintas Savanorių prospektu, tais pačiais metais keitėsi Savanorių prospekto namų numeracija. 1939 m. spalio 9 d. kino teatro apžiūros akte nurodomas adresas – Savanorių pr. 137. Nekilnojamojo turto Ukmergės pl. 103 nuosavybės teisės iki 1938 m. liko Jonui Baškiui, o nuo 1938 m. turtas perleistas Adolfui Aleksiejui netermininės nuomos teisėmis¹⁰⁹ (kino teatro *Hollywood* pastatas išlikęs, šiuo metu Savanorių pr. 137, jame įsikūrusi *Grožio studija* ir kosmetikos parduotuvė; iš kiemo pusės, pastato dalyje, kur buvo kino salė, yra Seimo narės D. Teišerskytės priimamasis).

Daina

Dominyko Polovinskio, Jurgio Jankausko ir Onos Breimerienės 600 vietų kino teatras *Daina* projektuotas dipl. arch. Stasio Kudoko (dalį projekto buvo parengęs O. Breimerienės vyras Antanas Breimeris, kuris minimas ir 1935 m. gegužės 6 d. prašyme dėl kino teatro statybos, bet Statybos komisijai tvirtinti 1935 m. liepos–rugpjūčio mėn. pateiktas vien Stasio Kudoko projektas). 1936 m. sausio 27 d. raštu Kauno m. savivaldybės Statybos skyriaus vedėjas buvo informuotas, kad statybos darbai jau visai baigiami. 1936 m. vasario 11 d. pasirašytas pastatyto kino teatro *Daina* priėmimo aktas. Kino teatras *Daina* atidarytas 1936 m. vasario 15 d. (to meto adresas – Ukmergės pl. 42; dabar Savanorių pr. 74). Naujame kino teatre įrengtos 404 vietos parteryje, 168 balkone ir 42 ložėse, iš viso 614 vietų. Tai buvo pirmasis kino teatras, statytas specialiai garsiniams filmams rodyti. Į akustikos reikalavimus atsižvelgta jau kino teatro projekte, garsiniams filmams rodyti įsigyta nauja firmos *Phillips* aparatūra. Atsižvelgta ir į senų kino teatrų trūkumą – blogą ventiliaciją. Parengtas specialus salės ventiliacijos projektas, todėl net reikiam žiūrovui ši problema nebeiškilo¹¹⁰. Pasak *Ryto* žurnalisto, kino teatras *Daina* įrengtas sumaniai ir skoningai, buvo gražiai dekoruotas ir sudarytos visos sąlygos žiūrovų patogumui. Be to, pasak to paties žurnalisto, ir bilietų kainos *Dainoje* turėjo būti gerokai mažesnės negu Laisvės alėjos kino teatruose, o filmai turėjo būti arba nauji, dar nematyti, o jeigu matyti, tai patys geriausi¹¹¹. *Dainos* kino teatras iš tiesų stebino naujų filmų premjeromis, ir ne tik žymių kino kompanijų. Pvz., 1940 m. kovo mėn. šiame kino teatre su dideliu pasisekimu buvo pristatytas mūsų kaimynų latvių filmas *Žvejo sūnus*

¹⁰⁹ Kino teatras „Hollywood“, 1932–1940, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 30, l. 1–78; 1939 08 23, Raginės g-vės tarp Žemaičių ir Zanavykų g-vių 1934 05 28 plano pakeitimas, *KAA*, f. 218, ap. 4, b. 201, l. 1.

¹¹⁰ 1935 04 02–1940 06 25, Kino teatras „Daina“, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 35, l. 1–30; Dominyko Polovinskio, Jurgio Jankausko, Onos Breimerienės kino teatras „Daina“, Ukmergės pl. 112, 1935–1942, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 6985, l. 1–32.

¹¹¹ Naujas kino teatras „Daina“, *Rytas*, 1936, vasario 25, Nr. 46, p. 7.

pagal Vilio Lacio romaną¹¹². Vis dėlto daugiausia buvo perkama amerikietišku filmų per *Fox* filmų atstovybę Lietuvoje. 1939 m. kino teatras *Daina* pasirinko filmus iš aštuonių kino filmų nuomos bendrovių už 81 674 Lt 34 ct.¹¹³ Filmus užsakė ne tik iš kino filmų nuomos bendrovių Lietuvoje, bet ir tiesiogiai bendraudami su garsiomis kino filmų kompanijomis. Tai liudijo kino teatro išlaidos kelionėms į užsienį pasirašyti filmų kontraktus¹¹⁴. Toje pačioje 1939 metų išlaidų sąmatoje matyti, jog kino teatras reklamai skyrė tik šiek tiek mažiau negu darbuotojų atlyginimams, taip pat numatė nedideles išlaidas labdarai bei darbuotojų aprangai, patefono plokštelėms bei muzikos reikmenims. Kino teatras buvo gražus ne tik vidumi, bet ir išore. 1938 m. buvo organizuotas gražiausių neseniai pastatytų Kauno pastatų konkursas, kurie turėjo būti premijuoti. *Dainos* kino teatro savininkas Dominykas Polovinskas taip pat įteikė prašymą, kad kino teatras būtų įtrauktas į Kauno miesto premijuotinų pastatų skaičių, motyvuodamas tuo, kad savo gražiu fasadu ir ypatingu neoniniu apšvietimu jis yra vienintelis toks Pabaltijyje¹¹⁵. Pastatas nebuvo premijuotas dėl to, kad komisija vertino tik privačių savininkų gyvenamuosius namus, o kino teatras, nors ir privatus, buvo viešoji įstaiga. 1939 m. spalio 4 d. mirus Dominykui Polovinskui¹¹⁶, kino teatro *Daina* savininku pasirašinėjo Jurgis Jankauskas, o bendrasavininke – Ona Breimerienė.

Aušra

800 vietų kino teatras *Aušra* (Aušros g. 14a, dabar Aušros g. 17) baigtas statyti 1939 m. gruodžio mėn., jį atidaryti planuota 1939 m. gruodžio 15 d., bet dėl techninių kliūčių tai įvyko 1939 m. gruodžio 31 d. *Aušra* buvo moderniausias ir gražiausias kino teatras Kaune, kol nepradėjo veikti Antano ir Petro Steikūnų *Romuva*. Šis kino teatras buvo pats lietuviškiausias Kaune savo interjeru. Nors kino teatro savininkai buvo pabėgėliai iš Klaipėdos krašto ir Vokietijos, tačiau kino teatro valda priklausė lietuviams Jonui Baškiui ir Juozui Plerpai. Tai tikriausiai ir sąlygojo kino teatro dekoravimą lietuvišku stiliumi; be to, iš 11 kino teatro tarnautojų

¹¹² Latvių filmos furoro dienos Kaune... [Reklaminė nuotr.], *Lietuvos žinios*, 1940, kovo 11, Nr. 57, p. 5; Į Kauną atvažiavo latvių filmos artistai [Žinutė], *Lietuvos aidas*, 1940, kovo 14, Nr. 122, p. 6.

¹¹³ Kino teatro „Daina“ už 1939 m. pirktų iš kontorų filmų sąrašas, *KAA*, f. 209, ap. 2, b. 8857, l. 4.

¹¹⁴ Pilnosios b-vės kino teatro „Daina“ išlaidų specifikacija už 1939 metus, *KAA*, f. 209, ap. 2, b. 8857, l. 3.

¹¹⁵ 1938 10 26, Kino teatro „Daina“ prašymas Kauno miesto savivaldybės statybos skyriui, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 6985, l. 32.

¹¹⁶ *Lietuvos žinios*, 1939, spalio 6, Nr. 227, p. 8.

dauguma buvo lietuviai¹¹⁷. 800 vietų kino teatro interjeras sukurtas vadovaujant žymiam lietuvių dailininkui Rimtui Kalpokui. Jo sumanymui įgyvendinti buvo panaudota ne tik lietuviška ornamentika, iki šiol išlikusi mozaikinio betono grindyse, bet ir I valstybinės amatų mokyklos keramikos darbai¹¹⁸. Kino teatro savininkai Tovis Iserlisas ir S. Šlesas (gyvenęs Klaipėdoje, Kanto g. 7) jau buvo turėję kino teatrus Berlyne ir Klaipėdoje (kino teatrą *Capitol*). Be jų, *Aušros* kino teatro savininkais taip pat registruoti M. Merfelsonas ir S. Šternas (abu pabėgėliai iš Klaipėdos krašto). Atkreipus dėmesį į kino teatro savininkų pavardes bei jų kilmę, atrodytų, jog čia turėtų vyrėti vokiški filmai. Taip nebuvo, nes kino teatro repertuarą lėmė filmų, nuomojamų iš įvairių kino kompanijų, populiarumas. *Aušros* kino teatre vyravo gražūs arba skandalingi filmai apie meilę, amerikiečių produkcija, prancūzų, rusų kinas. Nemažai filmų rodyta su prieraišu „Tik suaugusiems“ arba „Šią filmą nepilnamečiams žiūrėti draudžiama“. Repertuaru *Aušros* kino teatras buvo panašus į *Gloriją*: populiarūs filmai masiniam žiūrovui. Masiniam žiūrovui buvo pritaikytos ir bilietų kainos: nuo 75 ct iki 1,20 Lt, vaikams – 60 ct. Be to, studentams ir moksleiviams dar buvo taikomos nuolaidos¹¹⁹. Tokias bilietų kainas (mažiausias Kaune) kino teatro savininkai galėjo nustatyti siekdami didelės apyvartos, tinkamai panaudodami erdvią salę, tiksliai apskaičiuodami pelną ir nuostolius. Tai gal ir būtų pasiteisinę ateityje, bet kino teatrą išsinuomoję pabėgėliai užsieniečiai didelius mokesčius turėjo mokėti iš karto, be jokio atidėjimo ar laipsniškumo (kuo didesnis plotas ir kino teatro vietų skaičius, tuo didesni mokesčiai). Taigi didelėms investicijoms nebuvo kada atsipirkti. Kino teatro savininkai skundėsi, jog *Aušrą* išsinuomojo iš paskutinių sutaupytų pinigų bei pasiskolinę ir parduovę daiktus, protestavo prieš pernelyg didelius mokesčius. Iš tiesų, 1940 12 07 duomenimis, kino teatro pajamos buvo kur kas mažesnės nei išlaidos (pajamos siekė 17 548 Lt, vien už patalpų nuomą sumokėta 18 663 Lt 42 ct, filmų nuoma – 47 340 Lt 03 ct, išlaidos reklamai – 20 265 Lt 75 ct, iš viso išlaidų – 165 902 Lt 79 ct).¹²⁰ Kino teatrų įstatymas nenumatė jokių mokesčių lengvatų tiems kino teatrams, kurie diegia naujoves, naudoja modernią garsinę aparatūrą, nustato nedideles bilietų kainas ir sudaro visas sąlygas žiūrovų patogumui (estetiška aplinka, automatinis oro gaivinimas, geras apšildymas, – tai kituose

¹¹⁷ Baškio Jono ir Plerpos Juozo nekilnojamo turto mokesčiai Aušros g. 14a, *KAA*, f. 209, ap. 3, b. 374, l. 8; 1940 m. T. Iserliso ir kt. verslo mokesčiai kino teatro „Aušra“, *KAA*, f. 209, ap. 2, b. 8855, l. 2, 4; Moderniškiausias kino teatras Kaune, *Laikas*, 1939, gruodžio 30, Nr. 300, p. 6.

¹¹⁸ „Aušra“ bus didžiausias kinematografas Kaune, *Lietuvos aidas*, 1939, gruodžio 5, Nr. 747, p. 10; Žaliakalny netrukus atidaromas naujas kinas, *Lietuvos žinios*, 1939, gruodžio 7, Nr. 279, p. 8.

¹¹⁹ Žaliakalny netrukus atidaromas naujas kinas, *Lietuvos žinios*, 1939, gruodžio 7, Nr. 279, p. 8.

¹²⁰ 1940 m. T. Iserliso ir kt. verslo mokesčiai kino teatro „Aušra“, *KAA*, f. 209, ap. 2, b. 8855, l. 4.

kino teatruose dar buvo problema, o *Aušros* kino teatre buvo įgyvendinta). Mokesčių lengvatos pirmaisiais modernaus kino teatro įsikūrimo metais tikrai būtų reikalingas ir logiškas valdžios sprendimas.

Pasaka

1940 m. kovo 8 d. atsiradė dar vienas kino teatras Žaliakalnyje, tuo metu Savanorių pr. 150 (dabar Savanorių pr. 124, laisvalaikio namai *Nautilus* – kazino). Tai buvo 520 vietų (34 vietos ložėje, balkone – 109, I v. – 138, II v. – 167, III v. – 72) ir 704,74 m² ploto kino teatras *Pasaka*. Jo savininkai buvo Jurgis Štromas, Stasys Čepas ir žinomi kitų teatrų savininkai Jokūbas Jacovskis, Česlovas Kalinauskas¹²¹. Šis kino teatras buvo gana erdvus, gražios išorės, jaukaus vidaus, turėjo gerą aparatūrą kino filmams rodyti¹²², taigi priskirtinas prie modernių kino teatrų. Repertuaru nedaug skyrėsi nuo kitų Žaliakalnio kino teatrų: vyravo SSSR gamybos filmai, seansų pradžioje rodė ne tik Lietuvos kroniką, bet ir *Metro Goldwyn Mayer* kino filmų nuomos kontoros pateikiamą *Metro* apžvalgą. Kino teatro pastatas, vienas iš nedaugelio, buvęs apleistas ir degęs per gaisrą, nedaug tepakitęs prisikėlė naujam gyvenimui iš pradžių kaip klubas *Los Patrankos*, po to tapo laisvalaikio klubu *Nautilus* ir kazino.

Aleksotas (prijungtas prie Kauno 1931 m.)

Klemenso Intos kino teatras Aldona Veiverių g. 48

Kino teatras *Aldona* Aleksote veikė 1929–1930 m. Prijungus Aleksotą prie Kauno miesto, jis buvo uždarytas. K. Into prašymas, įteiktas Kauno miesto valdybos Statybos skyriui, leisti įrengti kino teatrui patalpą prie Veiverių g. 48 buvo gautas 1928 09 09. Prie prašymo pateiktas kino teatro *Aldona* įrengimo projektas, paruoštas inž. L. Soloveičiko 1928 08 10¹²³. Patalpą kino teatrui planuota įrengti vietoj buvusios

¹²¹ Susirašinėjimas su teatrais ir kino teatrais dėl statistinių žinių suteikimo, *KAA*, f. 100, ap. 1, b. 125, l. 40, 66, 73.

¹²² Naujasis kino teatras „Pasaka“, *XX amžius*, 1940, kovo 9, Nr. 56, p. 12.

¹²³ 1928 09 09, K. Into prašymas pastatyti laikiną medinį iš lentų kino teatrą Veiverių g. 48; K. Into įrengimo kino teatro Aleksote prie Veiverių g. 48 braižinys, 1928 10, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1317, l. 33, 37.

medinės pašiūrės ne itin palankioje statybai vietoje: iš vienos pusės pastatas šliejosi prie pat Veiverių gatvės, kurią platinant pastatas kliudytų, iš kitos pusės buvo didelis griovys ir pagal projektą pastatą turėjo laikyti poliai, įtvirtinti šlaite. 112 vietų kino teatro erdvė buvo planuota kaip laikina patalpa rodyti kino filmams ir organizuoti renginiams. Leidimas duotas trejiems metams su sąlyga, kad savininkas nereikš pretenzijų, Plentų valdybai pareikalavus pastatą nugriauti (Veiverių gatvės platinimas įėjo į šios valdybos planus). V.R.M. statybos inspekcijos komisija 1928 m. gruodžio 31 d. tariamai apžiūrėjo įrengtą kino teatrą *Aldona* ir leido jam veikti (aktas patvirtintas 1929 01 05)¹²⁴. Tačiau ir kino teatro apžiūros data, ir vėlesni priekaištai dėl jo veiklos liudijo, jog šis apžiūros aktas galėjo būti fiktyvus. Vis dėlto, remiantis 1929 01 05 Kauno miesto ir apskrities viršininko pažyma, kino teatrui *Aldona* leista veikti nuo 1929 m. sausio mėn. (pats leidimas galiojo nuo 1928 m. gruodžio mėn. iki 1931 m. gruodžio mėn.; po vėlesnių kino teatro apžiūrų dėl pastebėtų pažeidimų K. Intas buvo įsipareigojęs kino teatrą uždaryti iki 1930 m. gegužės 31 d.). Iš Klemenso Intos ir Kauno miesto valdybos bei Kauno miesto policijos I nuovados susirašinėjimo¹²⁵ dėl kino teatro uždarymo matyti, jog būta abipusio nesusikalbėjimo. K. Intas buvo teisus teigdamas, jog nereikėjo duoti leidimo statyti, jei vieta iš tikrųjų yra gatvės teritorijoje, nereikėjo duoti leidimo kino teatrui veikti, jei iš tikrųjų kino teatras tokiomis sąlygomis negalėjo veikti. Tačiau ir pats K. Intas šiek tiek gudravo tvirtindamas, kad nebūtų skyręs tiek lėšų kino teatrui įrengti ir remontuoti (įrengimas jam kainavęs 12 000 litų, 1929 m. lapkričio mėn. atliktas didelis remontas – dar 500 litų), jei būtų žinojęs, jog kino teatras 1930 m. būsiąs uždarytas¹²⁶. Iš tikrųjų jau statant kino teatrą ir jam pradėjus veikti pats savininkas sutiko, jog kino teatras veiks laikinai ir, pasibaigus leidimo galiojimo laikui, pretenzijų dėl jo uždarymo nereikš. Po 1929 m. spalio 11 d. kino teatro apžiūros akto¹²⁷, atskleidusio ne tik kino teatro veikimo trūkumus, bet ir projekto bei jo įgyvendinimo neatitikimus, savininkas turėjo arba iš karto uždaryti kino teatrą, arba bandyti ištaisyti trūkumus ir pratęsti jo veikimą. K. Intas įsipareigojo pašalinti dalį trūkumų, kad būtų leista veikti iki 1930 m. birželio 1 d. T. y. pats savininkas įsipareigojo atlikti remontą, kainavusį jam 500 litų, žinodamas, kad kino teatras po 1930 m. birželio 1 d. veikti nebegalės. Vieno aukšto mediniame (karkasas ir lentos) statinyje 1929 m.

¹²⁴ 1929 01 05, Leidimas įrengti kino teatrą „Aldona“; 1928 12 31, Kino teatro „Aldona“ apžiūros aktas, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1317, l. 35–36.

¹²⁵ Kauno miesto statybos skyriui patvirtintas braižinys ir duotas leidimas Klemensui Intui įrengti kino teatrą Veiverių g. 48 [susirašinėjimas dėl kino teatro veikimo], 1928–1930, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1317, l. 1–26.

¹²⁶ 1929 11 09, Kl. Into prašymas vidaus reikalų ministrui dėl leidimo kino teatrui veikti, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1317, l. 18.

¹²⁷ Kino teatro „Aldona“ 1929 10 11 apžiūros aktas, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1317, l. 19–20.

spalio 11 d. būta tiek pažeidimų, kad jų užteko kino teatro veikimą sustabdyti nedelsiant, o patį pastatą, kaip neatitinkantį elementarių saugos reikalavimų, nugriauti. Be to, kino teatro *Aldona* veikla ypač susidomėta po vietos gyventojų skundų ir Kauno miesto policijos I nuovados viršininko 1929 10 04 raporto miesto policijos vadui dėl salėje organizuojamų šokių vakarų keliamos netvarkos, praevijų, ypač moterų, užkabinėjimo ir kino savininko K. Into nelegalios prekybos svaigiaisiais gėrimais. Iš raporto ir jį papildančio 1929 09 28 dokumento, pasirašyto I policijos nuovados policininko Jono Dovydaičio, matyti, jog Klemensas Intas Veiverių g. 48 (šalia kino teatro) turėjo silpnų alkoholinių gėrimų parduotuvę, kurioje nelegaliai prekiaavo ir valstybine degtine (apie tai liudijo ir surašyti protokolai už slaptą degtinės pardavinėjimą). Šeštadieniais, sekmadieniais ir švenčių dienomis kino patalpose organizuojuose šokių vakaruose rinkdavosi girta publika, kuri, nesant vietos patalpoje, šokdavo tiesiog ant šaligatvio, gatvėje, vietos gyventojams neduodavo ramybės garsi muzika, užkabinėjamų praevijų ir išgėrusių piliečių riksmi. Raporte buvo reikalaujama uždrausti renginius K. Into kino patalpoje¹²⁸. Nors raporte neminėtas kino filmų rodymas, bet buvo aišku, jog du kartus per savaitę rodomi kino filmai buvo tik priedanga čia organizuotiems šokių vakarams ir nelegaliai prekybai alkoholiu. Jau pats kino įrengimas liudijo, jog ne kinas ten buvo svarbiausia. Vadinamojo kino teatro fojė buvo padalyta į atskirus kambarėlius, kuriuose gyveno pats savininkas su šeima ir nuomininkai. Iš patalpos, skirtos kino kasai, buvo padarytas sandėlis. Dešiniajame trobesio gale atitvertas dar vienas sandėlis, o vietoj pagal kino teatrą keliamus reikalavimus pritvirtintų kėdžių sustatyti nepritvirtinti suolai. Akivaizdu, kad susirinkimui ar kino seansui sueidavo tiek publikos, kiek tilpdavo, po to suolai būdavo sukraunami pašalėse, atidaromi langai ir viduje bei lauke vykdavo šokių vakarai. Prieš kino seansą ir po jo publika būriuodavosi tiesiog gatvėje, nebuvo jokių laukiamųjų, rūbinių. Didžiausią pavojų kėlė pati pastato konstrukcija. Pastatas pavojingai krypo į gatvės pusę, daugeliui žmonių trypiant grindis bet kada galėjo sugriūti. Patalpoje nebuvo nei telefono, nei gaisro signalizacijos, nei reikalavimus atitinkančių durų ir atsarginių išėjimų. Dėl netinkamos vietos kamerasi kino filmams rodyti įrengimo bet kuriuo metu galėjo kilti gaisras. Akivaizdu, jog kinas *Aldona* 1929 m. spalio–lapkričio mėn. buvo uždarytas teisėtai, tačiau stebina sprendimas vis dėlto leisti kinui veikti nuo 1929 m. gruodžio mėn. iki 1930 m. gegužės 31 d., nors didžioji dalis trūkumų taip ir nebuvo ištaisyta. Telefonogramoje iš Statybos inspekcijos Kauno miesto ir apskrities viršininkui, datuotoje

¹²⁸ Kauno miesto policijos I nuovados policininko Jono Dovydaičio raštas apie patikrinimą 1928–29 m. nuovados protokolų knygu dėl Klemenso Intos slauto degtinės pardavinėjimo, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1317, l. 26; 1929 10 04, Kauno m. policijos I nuovados viršininko raportas miesto policijos vadui dėl kino „Aldona“ organizuojamų šokių vakarų keliamos netvarkos, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1317, l. 25.

1929 12 31, *Aldonos* uždarymas atidėtas iki tam tikro nurodymo¹²⁹. 1930 m. birželio 1 d. K. Intas dar prašė vidaus reikalų ministro atidėti kino *Aldona* uždarymą iki 1931 m. gruodžio 31 d., tačiau šis prašymas nebuvo patenkintas¹³⁰. Netvarka, susijusi su kinu *Aldona* (bet ne su jo pastatu), baigėsi Kauno miesto policijos I nuovados viršininko 1930 06 03 raštu miesto policijos vadui, kad kino *Aldona* nuo 1930 m. birželio 1 d. nebeveikia, bei Kauno miesto ir apskrities viršininko 1930 06 06 raštu miesto statybos inspekcijai dėl kino *Aldona* uždarymo. Klemensas Intas ne tik išsaugojo buvusio kino pastatą, užimančią gatvės praplėtimui reikalingą plotą, bet ir kurį laiką susirašinėjo dėl pastato remonto motyvuodamas, kad jis netinkamas gyventi ir stovės be naudos. Nors 1931 m. prašymas remontuoti namą (Veiverių g. 48, buvęs kino teatras) nebuvo patenkintas, vis dėlto 1935 m. duotas leidimas sulopyti stogą ir atlikti kai kuriuos remonto darbus¹³¹. Nesigilinant į šias peripetijas galima būtų pasakyti, kad tikro kino teatro per 1918–1940 metus Aleksotas neturėjo, o bandymas tokį steigti nebuvo apgalvotas ir sėkmingas.

*Aukštoji Panemunė
(prijungta prie Kauno
1931 m.)*

Aušra

Leibos Neimarko kino teatras Aukštojoje Panemunėje, Vytauto gatvėje (vėliau pavadintoje Vaidoto gatve), pastatytas 1929 m. A. Panemunės turgavietėje (leidimas statyti kino teatrą gautas 1929 m. kovo mėn., pastatyto kino teatro *Aušra* apžiūrėjimo aktas ir leidimas veikti – 1929 m. spalio 14 d.). 172 vietų kino teatro *Aušra* (iš pradžių ketinto pavadinti *Mercuras*) statybos priežiūrai vadovavo inž. V. Višniauskas. Kino teatras pastatytas Leibo Neimarko turėtoje valdoje prie šalia buvusio L. Neimarko namo (pats L. Neimarkas gyveno taip pat netoliese, Vytauto g. 45). Kino teatras labiau panėšėjo į privačią valdą, o ne į visuomeninės paskirties pastatą, ypač

¹²⁹ 1929 12 31, Telefonograma Kauno m. ir apskr. viršininkui, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1317, l. 1.

¹³⁰ 1930 06 01, Kl. Into prašymas atidėti kino teatro „Aldona“ uždarymą, *LCVA*, f. 1622, ap. 4, b. 1317, l. 3.

¹³¹ Apie pil. Kl. Intos statybos darbus Veiverių g., 1931, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 9026, l. 1–3; Apie pil. Kl. Intos statybos darbus Veiverių g. 48, 1935–1939, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 9027, l. 4–5.

leidus jį aptverti tvora pagal savininko pageidavimą¹³². Šis kino teatras žiūrovų turėjo nedaug, bet A. Panemunėje buvo svarbus kultūros židinys. 1932 m. pateiktuose statistiniuose duomenyse apie Kauno kino teatrus kino teatras *Aušra* dar veikė, apie vėlesnę jo veiklą duomenų nerasta¹³³. Pastatas, stūksojęs A. Panemunės turgavietės smaigalyje, neišlikęs.

Vilijampolė

Union

Prašymas Kauno miesto statybos komisijai dėl kino teatro Vilijampolėje, Jurbarko g. 6, įrengimo buvo parašytas 1925 12 17 Vulfo Epšteino ir Juozo Segalio, leidimas duotas 1925 12 30. Kino teatro *Union* projektas, parengtas inž. N. B. Joffe'ės, buvo patvirtintas 1926 01 04. Leidimas veikti duotas 1926 01 13 apžiūros aktu ir 1926 07 08 Kauno miesto ir apskrities viršininko leidimu. Kino teatras *Union* buvo įrengtas mūriniame vieno aukšto name, pagal projektą turėjo 220 vietų, bet iš tiesų – 266 vietas. Pastatas statytas specialiai kino teatrui prie Vilijampolės savanorių gaisrininkų kuopos trobesio, 7 metrai nuo gretimo medinio gaisrininkų trobesio ir 10 m nuo kito namo iš galo – gaisrininkų garažo. Dešinėje kino teatro pusėje tiesėsi Skerdyklos gatvė. Kino teatro *Union* Vilijampolėje, Jurbarko g. 6, pastatas priklausė Vilijampolės Slabados savanorių gaisrininkų kuopai. Kaip kino teatro nuomininkai registruoti Vulfas Epšteinas, gyvenantis Klaipėdos g. 15, ir Tevelis Joffe bei Aronas Segalis, gyvenantys Jonavoje. Nuomininkai turėjo kino teatro išlaikymo kontraktą ketveriems metams nuo 1926 m. sausio 26 d. Vėliau nuoma buvo pratęsta, ir nuomininkai nesikeitė iki 1940 m. (tik 1929 10 15 kino teatro apžiūros akte ir vėliau jau nenurodomas pasitraukęs Tevelis Joffe). Kino teatro vedėju dirbo Vulfas Epšteinas.¹³⁴

Lituanica

Vilijampolės lietuvių žemės sklypų ir namų savininkų draugijos kino teatras *Lituanica* buvo įrengtas 1935 m. rugpjūčio mėn. Dariaus ir Girėno vardo namuose Vilijampolėje, Panerių g. 60

¹³² 1929 04–1930 06, Leibos Neimarko laikinasis kino teatras A. Panemunėje, Vytauto g., *KAA*, f. 17, ap. 1, b. 25, l. 156–179.

¹³³ Susirašinėjimas su teatrais ir kino teatrais dėl statistinių žinių suteikimo, *KAA*, f. 100, ap. 1, b. 125, l. 9.

¹³⁴ Vilijampolės kino teatras „Union“, 1926–1940, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 20, l. 1–50 [projektas: l. 2]; Vilijampolės savanorių gaisrininkų kuopos kino teatro „Union“ 1926 m. apžiūros akto juodraštis [pats apžiūros aktas *LCVA* byloje], *KAA*, f. 214, ap. 1, b. 2318, l. 3.

(patys Dariaus ir Girėno vardo namai iškilmingai atidaryti 1935 m. vasario 10 d., bet dar nebuvo baigti įrengti, be to, pastatytas tik namų vidurinis korpusas, kuriame ir įsikūrė kino teatras¹³⁵). Renginių salė buvo pritaikyta 432 vietų kino teatrui (Dariaus ir Girėno vardo namų projekte salė numatyta 288 žmonėms). Dariaus ir Girėno vardo namus ir kino teatrą juose suprojektavo statybos technikas Jurgis Okunis. 1935, 1938 ir 1940 m. kino teatro apžiūros aktuose konstatuota, jog jo veiklai kliūčių nėra¹³⁶, tačiau kino teatras nebuvo populiarus. Tiek Dariaus ir Girėno namų, tiek kino teatro juose vizija nepateisino iniciatorių lūkesčių. Gražus sumanymas (lėktuvo formos pastatas) nebuvo užbaigtas. Pastatas neišlikęs, maždaug jo vietoje dabar yra prekybos centras *Šilas*, Panerių g. 58.

Šančiai (Žemieji Šančiai, prijungti prie Kauno 1919 m.)

Žymesni Šančių kino teatrai *Lyra (Apollo)* ir *Iliuzija* (buvęs *Iliusion*, nuo 1927 m. gruodžio *Saturn*) vėl pradėjo veikti 1923 m. po atliktos rekonstrukcijos, visiškai naujose patalpose. 1919 m. Šančiuose žinomas tik vienas kino teatras. Tai buvo iki 1922 m. vasaros dirbęs *Spindulys*. Per visą 1918–1940 m. laikotarpį Šančiuose atidaryti 5 kino teatrai (jei įskaičiuosime kaip atskirai veikusius *Iliuziją* ir *Apollo*) bei vienas kino teatras *Saulė*, kurio projektą 1939 m. lapkričio–gruodžio mėn. būsimo kino teatro savininkui Moisiejui Cinui sunkiai sekėsi suderinti su Kauno miesto architektais, taip ir neatsidarė. Aukštuosiuose Šančiuose (prie Kauno prijungtuose 1931 m.) 1918–1940 m. kino teatro nebuvo.

Spindulys

Tikriausiai būtent apie *Spindulį* 1919 m. *Lietuvoje* rašoma, jog kinematografas neturįs nė mažiausios tvarkos, jame triukšmaujama, keikiamasi, kartais net bjauriau negu rusų kareiviai, vaikai bilietus perką už vogtus pinigus ir įleidžiami į visus filmus be jokios atrankos (to nedraudė ir to meto įstatymai), o kino teatro savininkas, nors ir lietuvis, bet svetimoms

¹³⁵ Vakar atidaryti Dariaus-Girėno namai Vilijampolėje, *Lietuvos aidas*, 1935, vasario 11, Nr. 35, p. 10: nuotr.; 1934 09 13, Vilijampolės lietuvių žemės sklypų ir namų savininkų draugijos namams Kaune, Vilijampolėje, Panerių g. sklype Nr. 2 ir 4 statyti projektas. Dariaus ir Girėno namai, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 5578, l. 7.

¹³⁶ Kino teatras „Lituanica“ Panerių g. 60, 1934–1940, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 5578, l. 24–26, 34, 53, 62.

kalboms teikiąs pirmenybę¹³⁷. 1921 m. balandžio mėn. pasirodė skelbimas apie šio kino teatro išnuomojimą, viliojant dideliu pelnu¹³⁸. Jau 1922 m. vasarą kino teatras *Spindulys* nustojo veikti, o rugpjūčio mėn. jo patalpos buvo išnuomos Lietuvos universiteto Veterinarijos skyriaus laboratorijai¹³⁹. Nuo 1924 m. gegužės 10 d. buvusio kino teatro *Spindulys* patalpoje vėl buvo rodomi kino filmai, nes ten įsikūręs Kauno įgulos kareivių klubas įsirengė kino salę filmams rodyti vietoj anksčiau buvusios Lietuvos universiteto Veterinarijos skyriaus laboratorijos¹⁴⁰. 1927 m. spalio 22 d. nutarimu vietoj likviduoto kareivių *Spindulio* klubo, pionierių bataliono štabo antrame aukšte, buvo įsteigta karo technikos dalių ramovė. Perimant kareivių *Spindulio* klubo turtą rastas ir gerokai apgadintas kino aparatas. Pionierių batalionui kilo mintis tą aparatą suremontuoti, o vienoje karininkų klubo (ramovės) salėje įrengti kino teatrą. Pionierių bataliono kariai įrengė patalpą, ir 1928 m. lapkričio 9 d. buvo atidarytas kino teatras *Pionierius* (to meto adresas – Juozapavičiaus g. 17). Kino teatras turėjo šiek tiek pelno iš mokamų seansų, į kuriuos įsileisdavo ir civilių, be to, įvairių švenčių proga nemažai filmų kareiviams ar jų vadovybei rodydavo nemokamai. Kino teatras veikė 4 dienas per savaitę (1-2 seansai per dieną), gautas pelnas patekdavo į pionierių bataliono kasą. *Pionieriuje* prieš kino filmą ar po jo grodavo bataliono karių orkestrėlis, taigi kaip tikrame kino teatre būdavo divertismentai¹⁴¹.

Iliuzija (būsimas Saturn)

Nuo 1908 m. ir 1923–1925 m. žiūrovus kvietė kino teatras *Iliuzija* Šančiuose, Juozapavičiaus g. 13 (buvęs *Iliusion*, trumpą laiką (1923 m.) *Apollo*). Tarpukariu leidimas įrengti Juozo Ratkevičiaus ir Antano Varčiko kino teatrą *Iliuzija* Šančiuose, Juozapavičiaus g. 13, Adolfo Bitcherio namuose, buvo gautas 1923 m. kovo 8 d. (prašymas – 1923 m. vasario 17 d.). 1923 m. balandžio 11 d. komisija apžiūrėjo įrengtą kino teatrą *Iliuzija* (projektas inž. J. Saleneko). Kino teatras *Iliuzija* buvo tuometinių Šalčių ir Didžiosios (vėliau Juozapavičiaus g., pr.) gatvių kampe, buvusio Šmidto metalo fabriko teritorijoje; nuo 1927 m. gruodžio mėn. persikėlė į kitą, kino teatrui rekonstruotą, Šmidto metalo fabriko patalpą ir buvo pavadintas kino teatru *Saturn*¹⁴².

¹³⁷ Šančių kinematografas neturi nė mažiausios tvarkos, *Lietuva*, 1919, spalio 24, Nr. 237, p. 2.

¹³⁸ *Lietuva*, 1921, balandžio 30, Nr. 94, p. 4.

¹³⁹ Universitetas [žinutė], *Lietuvos žinios*, 1922, rugpjūčio 17, Nr. 134, p. 2.

¹⁴⁰ Kultūrinis darbas mūsų kariuomenėje / P. Ruseckas, *Lietuva*, 1925, liepos 2, Nr. 144, p. 5.

¹⁴¹ *Karo technikos dalių dvidešimtmetis. 1919–1939*, Kaunas, 1939, p. 334–335, 339–340.

¹⁴² Apie kino teatrus „Apollo“, „Iliuzija“ Šančiuose, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 2281, l. 1–6 [l. 11–25 apie „Apollo“ – „Lyrą“; 1923 04 11 apžiūros aktas: l. 26]; Naujas kino [„Saturn“ vietoj „Iliuzijos“], *Lietuva*, 1927, gruodžio 6, Nr. 276, p. 6.

Apollo (Lyra)

Kino teatras *Lyra* iš pradžių kūrėsi prie Juozapavičiaus pr., Sodų g. 13, po to persikėlė į kino teatro *Apollo* patalpas Sodų g. 15 ir visą tarpukarį veikė mediniame pastate su mūriniu priestatu salei. Jurgis Vanagas knygoje *Šančių praeities takais*¹⁴³ teigia: „Šančiuose veikė du kino teatrai: prospekte, netoli Mažeikių gatvės kampo [iš tikrųjų ne prospekte, o Sodų g.], stovėjo „Lyra“. Tai buvo medinis pastatas su ložėmis salės gale, dekoruotomis egzotiškais faneros palmėmis. „Metalo“ fabriko sienoje buvo įrengtas įėjimas į kitą salę, pavadintą „Saturn“, įsirežusią į fabriko teritoriją. Vienoje ir kitoje salėse prieš seansą buvo rengiami vadinamieji divertismentai, grodavo nedidelis vietinių muzikantų orkestrėlis, solistai (Ambrazaitė?) sudainuodavo kelias daineles.“ 1923 m. kino teatrui, tuo metu vadintam *Apollo*, o nuo 1927 m. gegužės 17 d. pavadintam *Lyra* (to meto adresas – Sodų g. 15), buvo atlikta medinio namo pirmo aukšto rekonstrukcija (namas su mansardomis) ir pristatytas mūrinis priestatas kino salei. Leidimas kapitaliniam remontui (projektas ir techninė priežiūra J. Saleneko) gautas 1923 m. vasario 2 d., o naujai įrengtas kino teatras *Apollo* komisijos buvo apžiūrėtas 1923 m. birželio 26 d. Kino teatro savininkėmis registruotos Salomėja Sližienė, Michalina Jagučiauskiene ir Janina Vaitkienė. Kino teatro direktorium iš pradžių paskirtas Jurgis Porochovas, o 1923 m. liepos 26 d. dokumentą, liudijantį, jog buvo atliktas pastato Sodų g. 15 kapitalinis remontas, pasirašė kino teatro *Apollo* vedėjas A. Zaremba¹⁴⁴. Kino teatras *Apollo* Sodo g. 15 pradėjo veikti 1923 m. liepos 1 d. (iš Davidavičiaus nupirktame name). Kaip teigia žinutės apie kino teatro *Apollo* atidarymą autorius, prieš įrengiant kino teatrą pastatas buvęs labai apleistas. „Dabar gi visai nepažinti: puikus, nudažytas rūmas, išdailinti kambariai, salė išpiešta įvairiais reginiais. Yra keletas Kauno apylinkių reginių: Nemuno, gelžkelio tiltas, Aleksoto tiltas, tunelis ir kiti.“¹⁴⁵ Dabar, deja, galime vertinti tik buvusią kino teatro išorę pagal išlikusius jo planus, o sprenddami apie vidaus įrengimą turime pasikliauti tai mačiusių aprašymais. Vis dėlto galima teigti, kad ir Šančių *Apollo* nebuvo specialiai kino teatrui skirtas pastatas. Prie buvusios nedidelės (vėliau iškeltos) turgavietės esančiam pastatui atliktas kapitalinis remontas suteikė gražesnę išvaizdą, bet nuo to jis netapo modernus, nes neturėjo elementarių sanitarinių-higieninių patogumų (buvo be patogumų, su išviete kieme) nebuvo techninių sąlygų, norint nepriekaištingai rodyti filmus. 1927 m. valdos savininkėmis liekant Salomėjai Sližienei ir Michalinai Jagučiauskienei, kino teatro *Lyra* savininkai (nuomininkai) buvo Jonas Žarskis, Jonas Garunkštis ir Jonas Pluščiauskas. 1930 m. kino

¹⁴³ J. Vanagas, *Šančių praeities takais*, Kaunas, 2008, p. 27.

¹⁴⁴ Apie kino teatrus „Apollo“, „Iliuzija“ Šančiuose, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 2281, l. 14–18, 24–25.

¹⁴⁵ Kino – „Apolo“, *Lietuva*, 1923, rugpjūčio 12, Nr. 179, p. 5.

teatro *Lyra* (buvęs adresas – Sodų g. 13) savininkėmis užrašytos Salomėja Sližienė ir Michalina Jagučiauskiene¹⁴⁶. Kino teatro *Lyra* vietų išdėstymo planą tais metais nubraižė inž. A. Jokimas¹⁴⁷. Kaip matyti iš šio plano ir kino teatro 1935 m. spalio 25 d. apžiūros akto¹⁴⁸, jame buvo 300 vietų. Po 1933 m. Sodų gatvės rekonstrukcijos ir numeracijos pakeitimo¹⁴⁹ 1935–1940 m. kino teatro *Lyra* adresas dokumentuose yra Sodų g. 34 (Salomėjos Sližienės sklype, netoli 1929–1930 m. pastatytos Šančių sinagogos). Jo savininkas – ten pat gyvenęs Antanas Zaremba, kurio butas per kasą susisiekė su kino teatro fojė.¹⁵⁰

Saturn

Kino teatras *Saturn* įrengtas Šančiuose, Juozapavičiaus pr. 78, akcinės bendrovės *Metalas* (buvusio *Br. Šmidt* fabriko) viename korpusų, perkėlus ten netoliese veikusį kino teatrą *Iliuzija*¹⁵¹. Leidimas įrengti kino teatrą duotas O. Bandzevičienei ir V. Ratkevičienei (kino teatro reikalus faktiškai tvarkė jų vyrai Kazys Bandzevičius ir Juozas Ratkevičius) 1927 m. rugsėjo 5 d. (statybos leidimas pagal brėžinius gautas 1927 m. spalio 5 d.). Įrengti kino teatrą buvo leista tik įgyvendinus kelias sąlygas. Viena jų: siaurojo gelžkeliuko atsarginė šaka turėjo būti nukelta toliau nuo kino teatro durų. 1927 m. rugsėjo 20 d. inž. A. Macijauskas pasižadėjo prižiūrėti kino teatro *Saturn* statybos darbus. Kino teatro *Saturn* projektas buvo atliktas inž., arch. J. Saleneko (1927 09 26)¹⁵². Iš pradžių jame įrengtos 352 vietos, vedėju skirtas Juozas Ratkevičius. 1935 m. spalio 25 d. kino teatro *Saturn* apžiūros akte nurodoma, jog 300 vietų kino teatro vedėjas buvo tas pats Juozas Ratkevičius, o savininkai – Juozas Ratkevičius, gyvenantis Daukanto g. 7, ir Kazys Bandzevičius, gyvenantis Gailutės g. 10¹⁵³. Nuo 1936 m. planuotas kino teatro kapitalinis remontas buvo vis atidėliojamas iš pradžių dėl finansinių sunkumų,

¹⁴⁶ 1927 05 26, Savininkų kino teatro „Lira“, esančio Sodno g-vė 15, Jono Žarskio, Jono Garunkščio, Jono Pluščiausko prašymas išduoti pažymą apie 1923 m. atliktus kino teatro pertvarkymo darbus, *KAA*, f. 218, ap. 1, b. 177, l. 161: [Pažyma: l. 163]; Sližienė Salomėja ir Jagučiauskiene Michalina. Nekilnojamo turto Sodų g. 34 mokesčiai, 1938–1940, *KAA*, f. 209, ap. 3, b. 5096, l. 1–10.

¹⁴⁷ Kino teatro „Lyra“ Sodų g. 34 planas. 1930: [Planas dar kartą patvirtintas 1936 07 01], *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 7498, l. 5.

¹⁴⁸ 1935 10 25, Kino teatro „Lyra“ apžiūros aktas, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 7498, l. 3.

¹⁴⁹ Sodų gatvės sutvarkymo byla, *KAA*, f. 218, ap. 4, b. 129, l. 88.

¹⁵⁰ Kino teatras „Lyra“ Sodų g. 34, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 7498.

¹⁵¹ Naujas kino, *Lietuva*, 1927, gruodžio 6, Nr. 276, p. 6.

¹⁵² Apie statybos darbus pil. O. Bandzevičienės ir V. Ratkevičienės prie Juozapavičiaus pr. Šmidto dirbtuvės sklype. Įrengimas kino teatro, 1927, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 2269, l. 1–5.

¹⁵³ 1935 10 25, Kino teatro „Saturn“ apžiūros aktas, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 2378, l. 240.

po to (1939 m.) dėl politinių aplinkybių. Net ir išviečių puodų skaičiaus padidinimas susietas su kapitalinio remonto darbais: teigta, jog trečiam puodui pastatyti reikėtų laužyti fojė sienas, o tai jau kapitalinis remontas. Be to, motyvuota, jog lankymasis tualete labai retas, seansai trunka 1,5–2 val., taigi užtenka esamų puodų. 1939 m. jau buvo pasiruošta kino teatro kapitaliniam remontui, bet prasidėjusi sovietinė Lietuvos okupacija viską sustabdė. Skubinti kapitalinio remonto, pasak kino teatro savininkų, dar nereikėjo ir dėl to, kad miesto savivaldybė neplanavo pratęsti sutarties dėl Šančių halės turgavietės nuomos – buvo planuojama ją griauti. Tokiu atveju kino teatro kapitalinis remontas – tik lėšų švaistymas, geriau esą pastatyti visai naują patalpą¹⁵⁴. 1940 m. rugpjūčio 9 d. kino teatro *Saturn* apžiūros akte kaip jo savininkai nurodomi Kazys Bandzevičius, Julius Žostauskas ir Juozas Ratkevičius¹⁵⁵.

*Kino teatras Saulė
(Juozapavičiaus pr. 37,
Šančiai)*

Kino teatro *Saulė*, esančio Juozapavičiaus pr. 37 (Juozapavičiaus pr. ir Švedų gatvės kampe, dabar šioje vietoje yra parduotuvė *Šilas*), projektas parengtas 1939 08 17 statybos techniko, inž. Juozo Segalausko. Statybos techninę priežiūrą turėjo vykdyti inž. Jokūbas Rabinavičius ir statybos technikas Juozas Segalauskas. Pagal pirminį projektą kino teatre turėjo būti 402 vietos (I vietų – 87, II – 124, III – 116, ložė – 28 vietos, balkonas – 147 vietos). Projekte buvo numatyta išlaikyti Moisiejui Cinui priklausančią, valstybine degtine prekiaujančią kooperatinę *Paramos* krautuvę, veikusią iki kino teatro statybos pradžios, perstatant esamą namą ir jungiant prie jo kino teatro pastatą¹⁵⁶. 1939 m. rugsėjo 12 d. Kauno miesto statybos komisijos raštu kino teatro braižinys gražintas taisyti nurodant, kad jis prieštarauja 1933 m. *Vyriausybės žinių* Nr. 429 paskelbtų kino teatrų laikymo taisyklių 12 §, nes stulpai į koridorių išsikiša per 15 cm,

¹⁵⁴ 1938 06 30, Leidimas laikyti kino teatrą „Saturn“; 1939 06 23, Kino teatro „Saturn“ savininkų prašymas vidaus reikalų ministrui, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 33, l. 51, 53.

¹⁵⁵ 1940 08 09, Kino teatro „Saturn“ apžiūros aktas, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 33, l. 62.

¹⁵⁶ 1939 08 17, Kooperatinės „Paramos“ parduotuvės valstybinės degtinės pardavimui Juozapavičiaus pr. 39 nuotrauka; Braižinys projekto kino teatro „Saulė“ Juozapavičiaus pr. 37; 1939 11 15, M. Cino prašymas leisti statyti kino teatrą „Saulė“; 1939 12 05, Leidimas statyti kino teatrą „Saulė“, *LCVA*, f. 1622, ap. 3, b. 45, l. 1–6; 1939 08 17, Braižinys projekto kino teatro „Saulė“ Juozapavičiaus pr. 37, [toks pat kaip ir *LCVA* byloje], *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 2318, l. 11; M. Cino ir miesto statybos komisijos susirašinėjimas dėl kino teatro „Saulė“ projekto, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 2318, l. 29–35.

ir 14 §, nes laiptai į balkoną esą per siauri. Be to, projekte nenumatyta slėptuvė, neišspręstas stogo perdengimo klausimas (reikia specialaus projekto), gerintini fasadai, esą trūkumų dėl WC įrengimo, kėdes pageidaujama sustatyti šachmatų tvarka ir kt. Raštą pasirašė statybos inžinierius J. Dragašius ir inž., arch. A. Jokimas¹⁵⁷. M. Cinas 1939 10 18 atsiuntė atsakymą su ištaisytu kino teatro *Saulė* projektu, kuriame jau buvo 355 vietos, padarant reikiamus pakeitimus, laiptai buvo platinami iki 1,30 m, numatyta slėptuvė, paruoštas stogo planas, pakoreguota WC, projekte pažymėta matymo schema, paaiškinanti, kodėl M. Cinui atrodo netikslinga statyti kėdes šachmatų tvarka. M. Cinas taip pat nurodė, kad fasadų padailinti negalima, nes jie esą užtekinai geri¹⁵⁸. Objektiviai peržvelgus kino teatro fasadus projekte, iš tiesų neatrodo, jog juos reikėtų taisyti, ir toks reikalavimas primena priekabiavimą. 1939 11 11 Kauno miesto statybos komisija svarstė M. Cino prašymą statyti kino teatrą ir nutarė prašymo nepatenkinti, nes įėjimas iš vestibulio į fojė pro kasas nepatogus, iš fojė į balkoną laiptai pernelyg uždari, antrame aukšte kino aparatų patalpa ir laiptai neatskirti, vyrų WC per ankšti, sklypas pernelyg užstatytas, neišspręstas stogo perdengimo klausimas. Be to, pabrėžiama, kad taisytini fasadai¹⁵⁹. Kino teatro *Saulė* projektas patvirtintas 1939 11 25 su sąlyga, kad į II aukštą bus įrengti atviri laiptai ir prieš statant bus pateikti stogo ir lubų perdengimo apskaičiavimo duomenys¹⁶⁰. 1939 11 24 užregistruotas pakartotinis M. Cino prašymas leisti statyti kino teatrą *Saulė*. Jame M. Cinas paaiškino, jog įėjimas iš vestibulio į fojė nėra padarytas pro kasą, bet greta kasos, o laiptai iš fojė į balkoną pertvarkyti, ir krautuvės po laiptais nėra. M. Cinas prašyme pabrėžė, jog panašūs laiptai yra visuose kinuose, ir nesą taisyklių, kokie jie turi būti, todėl priekaištas, kad jie uždari, nepagrįstas. Kino aparatų patalpa pataisytame projekte esanti atskirta nuo laiptų mūrine sienele. Vyrų WC praplatintas. Stogas būsiąs dengtas eternitu, jo forma nekliudo padaryti ugniasienes. Dar kartą pabrėžė, jog projekte nežada taisyti fasadų¹⁶¹. Ar pavyko M. Cinui visiškai įtikinti Kauno miesto statybos komisiją, neišku, nes statomas kino teatras taip ir nebuvo įrengtas, *Saulė* šančiuose taip ir *nepatekėjo* (nėra jokių duomenų, liudijančių, jog kino teatras buvo pastatytas ir jam buvo leista veikti).

¹⁵⁷ 1939 09 12, Miesto statybos komisijos raštas M. Cinui dėl leidimo statyti mūrinį trobesį Švedų ir Juozapavičiaus pr. kertėj, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 2318, l. 29.

¹⁵⁸ 1939 10 18, M. Cino pareiškimas Kauno m. savivaldybės statybos skyriui, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 2318, l. 30.

¹⁵⁹ 1939 11 11, Miesto statybos komisijos išvados dėl M. Cino prašymo statyti kino teatrą „Saulė“, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 2318, l. 33.

¹⁶⁰ 1939 11 25, M. Cino kino teatro projekto patvirtinimas su išlyga, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 2318, l. 34.

¹⁶¹ Pakartotinis M. Cino prašymas leisti statyti kino teatrą „Saulė“, *KAA*, f. 218, ap. 2, b. 2318, l. 35.

Išvados

1. Kauno Laisvės alėjos kino teatrų raida nuo *Oazos* iki *Romuvos* ryškiausiai atskleidžia kino teatrų modernėjimo Kaune tendencijas, pradedant garsinių filmų imitacijomis ir baigiant garsinių filmų rodymo moderniausia technika, nuo pigaus kino laisvalaikio praleidimo laikinuose būstuose iki komfortabiliaus kino filmų žiūrėjimo estetiškai patrauklioje, saugioje ir pagal geriausių Vakarų Europos kino teatrų pavyzdį įrengtoje aplinkoje, nuo apgaulingai patrauklios reklamos iki kino teatro užmojus atskleidžiančios reklamos politikos, liudijančios kino teatrų lygį ir jų raidos tendencijas. Matome ir kino teatrų savininkų kintantį santykį su žiūrovu – nuo teisinimosi masinio žiūrovo poreikiais ir vienadienių akcijų iki savo, vienam ar kitam kino teatrui būdingo žiūrovo ugdymo ir prisitaikymo prie kino teatrams keliamų didesnių reikalavimų tiek dėl lietuvių kalbos vartojimo, tiek dėl kino filmų rodymo kokybės ir žiūrovų saugumo. Nemodernūs kino teatrai Laisvės alėjoje arba buvo uždaryti kaip neatitinkantys kino teatrams keliamų reikalavimų, arba bankrutavo (*Rekord, Rambynas, A. T.*).

2. Centre ir Senamiestyje veikę nedideli, nemodernūs žinybiniai (draugijų, mokyklų, studentų), į nepretenzingą darbininkų ir tarnautojų auditoriją orientuoti Liaudies namų ir Tilmanso kultūros klubo patalpose kino teatrai, vasaros kino teatrai, rodę filmus 2-3 dienas per savaitę nereguliariai ar sezoniskai, neturėjo nei lėšų, nei noro tapti moderniais kino teatrais. Jie patenkino poreikius žiūrovų, dėl laiko, pinigų stokos ar žinybinių apribojimų negalinčių (nenorinčių) lankytis moderniuose kino teatruose. Šie kino teatrai faktiškai buvo salės ar laikinos patalpos lauke rodyti kino filmams įvairiuose renginiuose bei savaitgaliais, kai kino pramogos poreikis didžiausias. Jie turėjo derinti savo veiklą su institucijomis, kurių patalpose buvo įsikūrę, ar kitais pramogų teikėjais.

3. Žaliakalnio kino teatrų specifiką lėmė tankiau apgyvendinto rajono gyventojų įvairovė. Jiems reikėjo tiek pigaus kino netoli namų, tiek modernių kino teatrų, galinčių konkuruoti su Laisvės alėjos kino teatrais. Dėl to, modernėjant kino teatrams, išsilaiškė ir primityviai įrengta *Banga*, ir ankštokas, be to, dar kino studijos poreikiams patenkinti naudotas, *Hollywood*, nors buvo didžiulė šalia įsikūrusių tikrai modernių, tiek išore, tiek vidumi žiūrovą patraukiančių kino teatrų konkurencija. Modernieji Žaliakalnio kino teatrai nuėjo skirtingais keliais. *Dainoje* ir *Pasakoje* buvo sumaniai derinami pigūs filmai ir pasauliniai kinematografijos šedevrai, išnaudojami ryšiai su kaimyninių šalių kino kūrėjais ir išlaikomos vidutinės (lyginant su kitais kino teatrais) bilietų kainos, todėl jiems neblogai sekėsi. *Aušra* orientavosi į masinį žiūrovą ir komercinį kiną, tačiau drauge pasižymėjo labai geromis kino filmams žiūrėti sąlygomis, estetiška aplinka, kino teatro dydį stengėsi išnaudoti mažindama bilietų kainas. Šio kino teatro modernumas, nesulaukus laikinų mokesčių lengvatų dėl didelių investicijų, neatsipirko, ir kino teatras sunkiai vertėsi.

4. Kino teatrus Kauno pakraščiuose, labai skirtingo dydžio, techninio įrengimo ir žiūrovų kontingento, vienijo panašus repertuaras, panašios problemos, stengiantis palaikyti tvarką seansų metu (vadinamasis „sunkus kontingentas“), ir siekis būti vietos kultūros židiniu. Įsikurdami prie turgaviečių, gamyklų ar kareivinių teritorijoje (A. Panemunės, Šančių kino teatrai) jie darė įtaką ne tik kontingentui, bet ir pastatų išorės būklei (apie jų vidų, deja, galime spręsti tik iš kartais neobjektyvių aprašymų spaudoje).

5. Buvusių kino teatrų pastatų istorijos įvairios: visai išnykę iš Kauno miesto erdvės (Šančių kino teatrai, išskyrus kareivinėse buvusį *Spindulį (Pionierių)*, Liaudies namų kinas, A. Panemunės *Aušra*, Aleksoto *Aldona*, Vilijampolės *Union* ir *Lituanica*, vasaros kino teatrai), labai apleisti (*Aušra*, *Daina*, Tilmanso kultūros klubo), apleisti (*Forum*), apleisti, rekonstruoti (*Metropolitain* ir kt.) ir neblogai išsilaikę (*Banga*, *Hollywood*, *Kapitol*, *Odeon*, *Palas*, *Pasaka*). *Dainos* kino teatro pastato būklė galėjo pagerėti, įrengiant ten kazino ir restauruojant pastatą pagal visus paveldosaugos reikalavimus, deja, pastatas toliau griaunamas, plėšiamas ir nyksta nuo aplinkos poveikio. Vienintelis tikrai galintis atgimti ir veikti pagal paskirtį yra buvęs kino teatras *Romuva*, bet tiktai atsiribojus nuo jo buvusių savininkų nykaus savanaudiškumo. Visuomenės aktyvumas teikia vilčių, kad moderniausias, 1940 m. statytas kino teatras galėtų tapti atsvara dabartiniams prekybos centrų kino teatrams, telkiančia ir ugdančia *kitokio* kino mėgėjus.

Alvydas Surblys

THE LOCALIZATION AND DEVELOPMENT OF KAUNAS MOVIE THEATERS FROM 1918 TO 1940

Abstract

Cinemas inherited from tsarist Kaunas and those established up to 1925 operated in buildings not specially-built but adapted as movie theaters. These included the “Palas” cinema, the first movie theater opened in interwar Lithuania in April 1919 at Laisvės Alley No. 58, now No. 82.

The first building built specifically as a movie theater in interwar Kaunas was the cinema “Odeon,” constructed at the end of 1925 as designed by J. Saleneko, and renamed “Gloria” after its 1935 reconstruction. The movie theater “Odeon” (“Gloria”) can be considered modern because of its technical equipment, repertory policy, advertising in periodicals, and comfortable audience hall. Other interwar Kaunas movie theaters could not afford such facilities and aesthetic environment as were found in “Gloria” and especially in the newly-established “Metropolitain” (4 December 1928), “Forum” (1931), “Kapitol” (1931), “Daina” (1936), “Aušra” (1939), “Pasaka” (1940), and “Romuva” (1940) movie theaters. Some cinemas did not have even basic amenities;

these include the movie theater “Banga” and the Student Technical Society “STD” screening room, later called “Students”, which was a simple student canteen during the day and did not even have a ticket office or lobby. The movie theater “Hollywood”, which operated from 1932, and the movie theater “Rambynas”, later called “AT” (both theaters went bankrupt), which operated from 1930 to 1931, cannot be designated as modern movie theaters. Movie theaters located in the outskirts of the city (Žaliakalnis is not considered as the outskirts of the city) were not modern; however, they were local cultural centers (e.g., “Lyra”, “Saturnas” in Šančiai, “Aušra” in Panemunė, or “Union” in Vilijampolė). Only the movie theater “Aldona”, operating in Aleksotas, was modern and was a center of counterculture. The number of movie theaters rose from three to five in 1918–1922 to seventeen in 1937 (not including open air movie screenings and the cinema halls of associations, schools, and the army, where films were only periodically shown). In 1939, there were sixteen movie theaters in Kaunas. However, after “Vaidila” (in the Tilmans Cultural Club), ceased to exist that same year and two new movie theaters were opened in 1940, seventeen movie theaters again operated in 1940.